DOST

Kurucusu : Salim ŞENGİL
Sahibi ve
Sorumlu yönetmen : N. Şengil
Kuruluşu : 1947
MAYIS 1971
SAYI : 79 — CİLT : 23
Sayısı : 2.5 Lira

SANATSIZ KALAN BİR ULUSUN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR - ATATÜRK

sanat ve kültür güvenliğinedir

BU SAYIDA

PUTLAR ve İNSANLAR

DÖRTLÜKLER

birşeyler oluyor

komşumuz bulgaristan

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

recep bilginer

SANAT VE KÜLTÜR GÜVENLİĞİ NERDE?

Ülkemizde, henüz sanat ve kültür özgürlüğü kökleşmemiştir. Bir biçim olarak vardır sadece. Kültür ve sanat anayasamızın güvenliği altındadır ama, toplumun güvenliği altında değildir. Hattâ, toplumun bazı kesimlerinin tehdidiyle, engellemesiyle karşı karşıyadır. Bu da Anayasamızın kültür ve sanatı güvenlik altına alan bir madde taşımasıyla olmuyor. Çünkü, Anayasanın da, gücü, halkın gelişim çizgisindedir. Sadece, Anayasanın metni, uygulama alanında, bazı kesimlerin sanat ve kültür düşmanlığını, hattâ saldırganlığını engelleyemiyor. Ülkede, söz ve hele iktidar sahibi olanlar, inadla toplumu, Anayasanın çizgisi gerisinde bırakma çabalarında olurlarsa, sonuç da, böyle olur.

ANAYASA DİYOR Kİ

Anayasamız bu konuda şöyle diyor: "Herkes, bilim ve sanatı, serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. M. 21."

Bu maddeye uyma çabasını, önce devlet göstermemiştir. Açık seçik ortada bu. Anayasanın onaylanmasından bu yana, kültür ve sanat konusunda hangi olumlu adım atılmıştır? Bırakalım olumlu adımı, Bin Temel Eser yayını adı altında, kültür ve sanatımızı temelsizliğe sürükleme çabalarına, Devlet adına, Devletin yürütme organı olan hükümet öncülük etmemiş midir?

Ayrıca, kültür ve sanat çabalarını engelleyici davranışlar oluşturulup geliştirilmiştir. Temelinde, bilim ve sanatın düşmanlığı yatan, mahalle mektepleri, Kur'an kursları gibi yuvalar, iyice beslenmiştir. Oysa, bilim ve sanatı koruyan Anayasamızın 21. maddesinin son fıkrası şöyledir: "Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı, eğitim ve öğretim yerleri açılamaz." Varsın Anayasamızın böyle buyursun, bu buyruğa rağmen böyle yerler açılmış ve körpe dimağlar, çağımızın bilim ve sanatının amansız düşmanları olarak eğitilmiştir. Şu ana kadar, gizli kapalı eğitilmeye de devam ediliyor.

Oysa Anayasanın onaylanmasından bu yana, yurdun her köşesine ışık ve cesaret götürmek için, kültür ve sanat yuvalarına öncelik verilmeliydi. Geri kalmışlığımızın temelinde yatan nedenler, böylece, ortadan kaldırılabilirdi. Bu yapılmadığı gibi, kültür ve sanat düşmanlığı da yer yer, zaman zaman, Devlet eliyle desteklenmiştir. Bazı bilim eserlerinin yasaklanması, Anadolunun şurasında burasında, tiyatro basmalar, yakıp yıkmalar, sanatçılara saldırılar gibi. Bunlar açıkça, pervasızca yapılanlar. Bir de, el altında, gizlice ve sinsice yapılanlar var.

SANAT DÜŞMANLIĞI

Şu günlerde, İstanbul ve Ankara'daki özel tiyatrolar, Anadoluya düzenleyecekleri yaz turnesinin hazırlığındadırlar. Ama, bazılarını kara düşünceler almıştır. Orada, nelerle karşılaşacaklardır? Geçmiş yıllarda, uğradıkları saldırıların, engellemelerin korkusu içindedirler. Çünkü bu saldırılar, sadece, sanat - kültür saldırganlığıyla kalmayıp, can ve mal güvenliğini de ortadan kaldırmaktadır. Sonra da, o kentin en büyük yöneticisi bu gibi saldırganlıkları "Olağan bir polis olayı" gibi göstermeye kalkmışlardır.

Yıllardır, Türk tiyatrosuna, hep yerli eserler oynamak yoluyla çok gerekli ve faydalı katkıda bulunan bir tiyatro yöneticisi dostum anlattı: Oldukça büyük bir ilimizin valisi, kendi bölgesine gelecek tiyatro topluluklarını, bir çeşit, vize vermeme yoluyla seçime tabi tutuyormuş. Şöyle:

(29. sayfada)

dost

FİKİR VE SANAT DERGİSİ
KURULUŞU : 1947
MAYIS 1971
YENİ DİZİ : 79
CİLT : 23
SAYISI 2,5 LİRA

"dost" adı anılmadan yazılarımız aktarılamaz.

Kurucusu : Salim ŞENGİL
Sahibi ve Yazı İşleri sorumlusu : N. ŞENGİL
Ayda bir çıkar.
Sayfa Düzeni : Salim ŞENGİL
İdare Yeri : İzmir Cad. 22/9 Yenişehir - Ankara
TELEFON : 17 07 00
Abonesi : Yıllık 30 TL., Altı aylık 15 TL.

Kişilere : 25 TL.
Dış ülkelere bir misli.
İlân Şartları :
Arka kapak, 2 renkli 1.500 TL
" " 1 " 1.250 "
İç sayfalar 1 " 1.000 "
Sürekli olarak 6 sayı reklâm verenlere % 10, 12 sayıda ise % 20 indirim yapılır.
Basıldığı yer : Doğuş Matbaası - Ankara
Telefon : 11 22 24

PUTLAR VE İNSANLAR

nermin menemencioğlu

UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI, Bilge Karasu, Bilgi Yayınevi, 1970.

Bir çok Bizans kilisesinin eski tapınakların yerlerinde yükseldiğini biliyoruz. Koca Ayasofya, ismi ile, Atina'nın bilgelik tanrıçasını yankılar. Daha eski dinlerin bir kalıntısı olarak, Bizans halkı Meryem Ana'da Anadolu'nun Ana Tanrıçasını görmekte, ikisine birden tapmakta idi. 731 yılında İmparator Üçüncü Leon'un resimlere tapmayı yasak etmesi ülkede uzun süren şiddetli çarpışmalara yol açtı. Bunları gericilerle ilericiler arasında çarpışmalar olarak değerlendirmek öyle kolay değil. Tek tanrıya inanan bir toplumun resimlere tapması ilkelse, halkın inançlarını baskı ve işkencelerle değiştirmeye kalkışmak da ilkeldir. Sonra Roma kilisesi ikon kıranları inkârcı sayıyor, onlardan kaçanları barındırıyordu. Meselenin dinsel olmayan yönleri de vardı. Kadınlar dertlerini dinleyen kesişleri tutuyor, ve yoksul evlerinin yanında hiç olmazsa kilisenin süslü, yaldızlı olmasını istiyordu. Oysa askerlere vız geliyordu kilisenin yaldızı, onlar savaş talanlarının kendi maaşlarına eklenmesini yeğ tutuyorlardı. Bir sürü etkiler, bir sürü çıkarlar birbirine giriyordu, ikonların gölgesinde.

İşte Bizans tarihinin bu dönemi Bilge Karasu'nun yeni kitabının 179 sayfasından 160'ını kaplayan iki uzun hikâyenin arka fonunu oluşturur. Kesiş Andronikos'un adada geçirdiği o ilk uzun günde, geride bıraktığı şehir, o günün bütün ayrıntıları ile, gözlerimizde canlanıyor. Hikâyeler daima iki düzey üstünde ilerlemekte. Biri, günün gerçeği - örneğin taşı, toprağı, suyu, çamları, Marmara kokusu ve yalnızlığı ile ada - ikincisi, anılar yolu ile açıklanan sorun: **inanç ve** baskı, kişi ve örgüt, direnme ve uyma - insan olma sorununun bazı önemli öğeleri. Pompei'nin son günlerini canlandırırcasına bir tarih kesitini vermek değildir, hikâyecinin amacı. Onu ilgilendiren, insanların büyük inanç sarsıntıları sırasında davranışlarıdır.

Her çağın, doğru ya da yanlış, inançları var, her çağ kendine göre bir mitos kurar, kurduğu putlara tapar. Her toplumda mitosa uymayan, onu değiştirmek isteyenler olur. Ama her toplumun bir katında da mitos yürütmek ya da değiştirmek çıkarlara bağlanır, çünkü geçmiş mitosdan yararlanan, ve gelecek mitosdan yararlanacak olan zümreler var. Geniş kültürlü bir sanatcı bu durumun yer yüzünde (tabiî varyantlarla) defalarca tekrarlandığını görerek, kendi yüzyılını anlatmak için başka yüzyıllardan da yararlanabilir. Hattâ bazen bunu yapmaya zorunlu kalır.

Tarih romanı edebiyatın geçerli bir türüdür. Ünlü eleştirmen Georgi Lukacs'ın bu konuda koca bir kitabı var. Belirli sebeplerden dolayı tarih hikâyesinin örneklerine daha az rastlarız. Gerçi Karasu kitabına Dutlar hikâyesini almasa idi (sanımca bu doğru olurdu) Ada ile Tepe bir **novella'** nın iki bölümü sayılabilirdi. Troya'da Ölüm Vardı kitabında da kişiler yolu ile aynı organik birleşimi görmüştük. Bu kez keşiş Andronikos'un kimliğidir. İki hikâyeyi birleştiren. Karasu, kendine öz iki yönlü anlatım yönteminin yardımı ile, Andronikos'un ölüme giden çilesinin kıvrıntılı yolunu

izler. Andronikos inandırıcı kanıtlarla çağına oturtulmuştur, burada sanatcının başarısı tamdır. Ama okurun kimliğine inanması ile ona karşı hoşgörü duyması bir değil. Okur Andronikos'un serüveninin dışında kalıyor, okurken bir ortak değil, bir seyircidir. Andronikos evliya resimlerine tapmakta, resimlere mum yakarak, onları öperek onlardan medet beklemekte. Bu inancını mantıksız bularak ikon kıranlardan yana olabiliriz. Ama Tepe'de Andronikos aç ve uykusuz bırakılarak inancı uğruna öldürülüyor. Belki bize çok yakın zamanlarda da yaygın olan bu işkence biçiminin etkisi ile, düşünüyoruz ki önemli olan Andronikos'un neye inandığı değildir. Andronikos topluma karşı sorumluluğundan bir ara kaçsa da, sonunda bir insanın sorumluluk namına yapacağı en büyük fedakârlığı yapmakla toplumun en büyük ereklerinin temsilcisi oluyor. Öyle ölenler halkın gözlerinde daima kendi inançları için değil, başkaları için, halk için ölmüştür. Martir, kurban, şehittirler. Zamanla baskı temsilcileri de boyun eğer, kimini evliya yapar, kimini "temize çeker".

Tarihin bize doğru akışında bu sosyo-politik olgu durmadan tekrarlanır, ve sayısız Andronikos'lar, halkdan, sıradan insanlar insan vicdanını yüceltmek için türerler. Osmanlı tarihinde büyük çarpışma Sultan Selim zamanında, sünnilerle şiiler arasında olur. Pir Sultan aşırı bir şii tarikatına bağlıdır. Biz onu büyük bir halk şairi olarak anar ve okuruz, ama menkibelerde inancı uğruna şehit edilen biri olarak yaşar. Pir Sultan On İki İmam'a inanır, Şah İsmail'e inanır. Açılın kapılar, şaha gidelim! Açılın Türk sınırları, İran'a gidelim! Oysa, "gül yüzlü" Şah İsmail, tıpkı Yavuz gibi, halkdan otuz bin kişiyi kılıçtan geçirmiş bir adamdır, şarabını altın kaplı insan kafatasından içer. "Ali nesli güzel İmam" mistisizmin imamıdır. Ama Pir Sultan, on yedi yerinden vursalar yara, gene inancını yad saymaz. İnancına yabancı kalsak, onu ancak kendi çağının çerçevesi içinde kabul etsek de, dar ağacının dibine değin gösterdiği mertliğe hayran oluruz. İnancının niteliği belleklerden silindikten sonra da, kendi vicdanını, başkalarının vicdanını, baskının üstüne çıkaran biri olarak kalır.

Yirminci yüzyılda putlar ideoloji alanında kuruluyor. 1917 devriminden sonraki yıllarda Rus halkı yıkılan eski düzenin yerine yeni bir düzen yükseltecek olanlara inanır. Ama Lenin ölür ölmez, halka Lenin'in hemen bütün arkadaşlarının, parti ve ordu ileri gelenlerinin, sanat dünyasında yenilik getirmek isteyenlerinin, "halk düşmanı" olduğu, ancak tek bir resme tapmak gerektiği söylenir, ansiklopedilerden sayfalar yırtılır, tarihler yeniden yazılır. Yirmi beş yıl sonra da, tek kişiye tapmanın yanlış oldu söylenecek. Georgi Lukacs'a göre, bugün sosyalist gerçekciliğin baş sorunu Stalin çağının eleştirel bir edebiyat açısından aydınlanmasıdır.

Tarih boyunca önemini ve yaygınlığını yitirmeyen bu inanç - baskı - ya da, isterseniz tüm, anayasaların sağladığı düşünce özgürlüğü - sorununun Batı edebiyatında sayısızca işlenmiş olmaması mümkün değil. Bu yüzden Türk edebiyatına yasak edilmesi düşünülemez. Oysa kimi eleştirmenler Karasu'nun bu hikâyelerini, "yereysel" olmadıkları için, kınayacaklar. Tek yabancı sözcük kullanmayan Karasu'nun eserinin "bütünsel olanı yakalama ve evrensel olma yolundaki içeriğiyle çeviri eser haline dönüşme tehlikesine" açıldığını anlatmak için fenomen, transcendental, net, sfer, platform, desenlenme, grafik, stilize, objektivasyon, motif, senfoni, koordine, doğma, preslenmiş, tansyon, perspektif, otorite, dozaj, karakter, fon, plan, tema, burjuvazı, fosilleşmiş, estetik, formüllendirmek, faşizm, demokratik sözcüklerine baş vuran Taylan Altuğ (Yeni Dergi, Şubat 1971) ancak Batı kavramlarını kullanmadan düşünmenin kolay olmadığını ispat etmiş oluyor.

Yok bir yazarın "çok özel dünyasının" hikâye yolu ile anlatmaksa bahis konusu olan, bir hikâyeci, bir romancı, bunu yereysel bir çerçeve içinde de yapabilir. Örneğin Kemal Tahir, Osman Gazi'den Atatürk'e (Kara Kemal ve bir çok başkalarından da geçerek) yereysel varlıkları çok iyi bilinen kişileri kendi fantezi dünyasına yerleştirmiştir. Gerçek bir iç dünya, sahte bir dış dünyadan daha anlamlı bir katkıda bulunabilir, sanat dünyamızda.

Aslında iç dünya ve dış dünya bir bütünün ayırımlarıdır, bir elmanın iki yarısı gibi. Andronikos iç dünyasını korumak için adaya kaçar, ama uzun günün sonunda dış dünyaya döner. Çünkü, John Donne'un sözleri ile - bunu Yunus Emre de söylemiş olabilirdi - hiç kimse tek başına bir ada değildir, herkes anakaranın bir parçasıdır. İşin sonunda, keşiş Andronikos, bize aykırı gelen inançları ile, bizi yüceltmek için ölmüş olur.

Bu konu - güce, baskıya karşı insan - çağdaş uzun hikâyenin ana konusudur, diyor Lukacs, Soljenitzin ile ilgili yeni bir kitabında. Romanın, dramın amaçları, belirli bir sosyal gerçeğin toplamını vermektir. "Buna karşı uzun hikâye tek bir durum üstüne kurulur, ve - plan ve kişiler düzeyinde - orada kalır. Sosyal gerçeğin tümünü etkileyeceğini, hattâ tümün belirli bir esas noktadan nasıl göründüğünü anlatacağını savunmaz. Onun gerçeği, bireysel - ve genel olarak aşırı - bir durumun, belirli bir gelişme noktasına ulaşmış belirli bir toplumun içinde mümkün olması, ve mümkün olduğu için de o aşamaya ulaşmış o toplumun bir özelliği olmasıdır." Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı'nın yazarını bu gerçeği, bu teknik çerçeve içinde, pırıl pırıl bir dil kullanarak vermeye çalışan bir sanatcı olarak görüyoruz. Bu hikâyeleri ile **novella**'ya - romana değil - doğru adım atmış oluyor. Ondan daha da uzun sürmüş bir günün ürünlerini bekleriz.

birşeyler oluyor II

veysel öngören

Sözünü edegeldiğimiz hümanizmin en açık uygulanışını 940 ozanlarında görebiliyoruz. Onlar bunu, bir bilimsellik bir kültürel düzey adına yaptılar. Nedir ki, kültür kavramını eleştirmediler. 923 cumhuriyeti ile sıkı ilişkileri vardır. Hatırlanacağı gibi Cumhuriyetten sonra, hececilerin öncülüğünü yaptığı yerel edebiyat akımı başlamıştı. Gerek dilde gerek duyarlık ve konuda Anadolu'yu seçmelidir diye bir yöneliş başlamıştı. Bunun yanısıra öğretisel yoksunluk içinde başarıya varılamıyacağını öne süren ayrı bir grup, edebiyata, solcu düşünüşü dayanak aldığını söylüyordu. Galatasaray Lisesi'nde köklendiğini söylemenin hiç de yanlış olmıyacağı üçüncü bir grup Fransız şiirine yaslanan bir davranışı benimsedi. Bunların yeri, Tazminat ve Servet-i Fünun okullarının ortak ilkesine uzanıyordu : Batılılaşmak.

Orhan Veli'nin, savaşını hececilere ve Yahya Kemal'e karşı açtığını önemsemeliyiz. Solcu şiire ve özellikle Nazım Hikmet'e karşı duruşu bir hayli örtük, suskunca olmuştur. Orhan Veli ve arkadaşları karşı oldukları şiir tarzlarının sasanatsal birimlerini hedef seçmişlerdi. Dilde ve duyarlıkta, biçimleyişte hececileri hırpalarken, görüntüde Yahya Kemal'e saldırıyorlardı. Görüntüde Yahya Kemal'e saldırırken ister istemez onun dünyayı kavrayışını da uzaktan ya da yakından eleştirmek zorunda idiler. Çünkü görüntü buralardan çıkar gelir. Bu konuda açık bir şey söylemedilerse asıl hedeflerinin burada olmamasındandır. Nitekim düşkün oldukları görüntü açıklığına yaklaşmak istemediği için Fazıl Hüsnü'yü de sevmediler. İyi bakılırsa öte yandan Cahit Sıtkı ya da Dranas gibi bir ozanla hesaplaşmaları yoktur. Yedi Meş'alecilere, açık bir tavır almamışlardır. Kendi dönemlerinin ozanları ile ana çizgilerde kolayca birleştiler. Çünkü bilimsellik ve kültürel düzey bir amaç olarak hepsini şartlıyordu. Başka türlü söylenirse Cumhuriyetin eylemine, bir düşünüş bir şiir değerleri getirmek kararında idiler.

Düşünüşte bir savları olmadı ve zaten işleri de kolaydı. Engücü, cumhuriyet öncesi düşünüş ve sanat batının işe yarar yanına yaklaşmış değildi. Cumhuriyet sonrası çeviri planlaması kendilerine, kendinden öncekileri aşma olanağını hazırladı. Bu onları eski Yunan'a dayalı batı hümanizmine bağlamak için yetti. Klâsik batı kültürünün, bunun tek öğretisi olan hümanizmin, insanın insana karşı egemenliğini öngördüğü ve yargı işleyişinin daima bu anlamdaki egemenliği destekliyen sonuçlara varacak biçimde kurulduğunu yakalamaktan çok uzaktılar. Bu yüzden ne zaman, sınıfsal gerilimleri söylemiye yöneldilerse inandırıcı olamadılar. Orhan Veli'nin bunun farkında olduğunu söylemek yerinde olur. Çünkü benimsedikleri hümanizmin dışına hiç çıkmadı.

Bu hümanizm, insanlar arası ayrılıkları konuşması gerekince egemen insanın, egemen olunan insana lutfûnu, merhamet ve iyi niyetini türetti. Adaleti elden bırakmak istemiyordu. Özgürlüğü savunurken egemen insanı besliyordu. Üstünlük kendini kaldırmaya yanaşmadı, iyi niyete sarıldı. Bu kavramların kilise öğretisinden alındığı açıktır. Tanrı'nın insana duyduğu lûtuf ve iyi niyet; insanın insana duyması biçimine büründü.

İş bununla bitmiyecek. Çocukluk ve ilk gençlik şartlanmalarının onlara kattığı özellik var. Bu özellikler öğretileri ile eş doğrultudadır. Birinci Dünya Savaşı eşiğinde ve ertesinde doğmuş olmaları ve ilk gençliklerinin cumhuriyet devrimlerine tanıklık etmiş olması önemlidir.

Çocukluklarının onlara öğrettiği, çökmüş bir ülkenin, yürekli bir kavgayla kendini yeniden kurduğu olmuştur. İlk gençliklerinin öğrettiği ise şudur : Bu kuruluş bir önceki örgütün süregelmesi değildir. Gerek örgütleniş biçimi gerekse örgütün ilkeleri yeniden atılmaktadır. Böylece onlar hem varoluşun hem de kalkınma, yükselme sürecinin izlenimleri ile şartlanmışlardır. O halde onların düşünüşlerine ve eylemlerine sıkı inançları vardır. Uzun süre bu düşünüşleri ve eylemleri, devletin ve ülkede ilerici denilenlerin düşünce ve eylemleri ile denk düşerken, onlar, bundan hoşnudsa bu şu demektir : inançları ülkenin mevcut durumunu doğrulamıştır. Doğrulamadıkları zaman olaylar onları aşmış ve yeni bir kuşağın işe karıştığı görülmüştü. Bu yüzden sonraki kuşak onları etkilemiştir.

Üstünde gezindikleri toplumsal katlar iki

özelliği yansıtıyordu : biri, liberal ekonomi anlayışının yüz bulduğu devletçilik ve buna uyarlı tarımsal güdüm; liberalizme açılmıya çalışılan iş alanı; ticaret kurumunun doğurulması. İkincisi devletin işlevi ya da devlet memuru.

Bunların sonucu olarak üniversite mezunlarının çalıştığı serbest alanlar aydınlardan kurulu bir iş kesimini doğuruyordu.

Bütün bu kesimler devletin vesayeti altındaı halk da bu kesimlerin vesayeti altındadır.

940 ozanları bu kesimlerin kendilerine ayırdığı ozan ayrıcalığını kabullendiler. Bu dönem, aydınların ve aydın kesimine bağlı iş adamlarının halka kültür, hayat görgüsü ve refah götürdüklerini öne sürdükleri dönemdir. Bu sloganla, her türlü iktidarı halktan alıp, iktidar biçimlerini kendilerine kullandıkları dönemdir. Onlar cahil halka, halkın ihtiyacı olan şeyleri götüren iyi niyetli okumuşlardı.

940 kuşağı ozanları da bu iyi niyet duygularını paylaştılar. Bu duygu içinde, dışında oldukları halk hayatına, halk yararına bir eleştiri getirmeyi denediler. Kendi bulundukları duruma bir eleştiri getirmeyi düşünmemiş olduklarını bilelim. Bu yüzden, ülkede okumuşa ve giderek sanatçıya ayrılan "vâsilik" ayrıcalığını silkelemek, öncelikle onu yıkmak yoluna gitmemişlerdir. İçinde bulundukları okumuş kesiminin bu geleneği onları bir güzel sarmıştır. Bu şiir tek parti yönetiminin son on yılında yoğunluğunu bulmuş, parti eğitiminin ve denetimindeki hayatın yetiştirdiği bireylerce yazıldığından, tek parti döneminin aydınlarınca benimsenmiş, bu yüzden okuyucusu geniş olmuştur. Bu şiir, toplumdan kendini soyutlamış, topluma yukardan ve dışardan bakan bireyin şiiridir. Ozan halkı anlatmak istediği zaman, yaşamadığı için duyamadığı bir hayatı tasarlıyarak yazmak zorunda kalmış ya da türkülere asılmıştır. Böyle olunca da görüntülerini ya kendi yaşamasından çıkarmış ya da dışından gözlediği halk yaşamasının görüntülerini, biçimleme katına çıkarmak için, kendi yaşamasının izlenimlerinden geçirmek yoluna gitmiş ya da kitapsı bir duyarlığı kullanmak çaresizliğine düşmüştür. Örneğin Cahit Külebi bir toprak duyarlığını yansıtır dururken bu duyarlığın düşünsel temellerine varamamıştır.

Bu şiirin söylediği hayat bu tanımı taşır.

950 ozanları, kendilerini böyle bir şiir yaşamının içinde buldular. Yeniler bu şiirin ve onun köklendiği hayatın anlamını çıkarmıya vakit bulamadan, çok partili hayatın sonuçları baskısını duyurmaya başladı. Çocuklukları cumhuriyet devrimlerinin tartışılmazlığı ile beslenmişti. Millî Eğitim Bakanlığının çevirileri ile tanışarak büyümüşlerdi. İsmet İnönü'nün resimleri'nin duvardan indirilişi. Hasan Âli'nin toplum dışına itilişi, köy enstitülerinin suçlanarak adeta mühürlenişi, CHP nin mallarına el konuşu, Türkçenin Osmanlıca'ya yasal etkilerle dönüştürülmesi, lâikliğe kesin saldırı bu kuşağın bilincinde kırbaç etkisi yapmıştır. Bu kuşağın yazdığı şiirin, çok partili hayatla sıkı ilişkisi vardır. Çok parti belli bir ilkeyle gelmişti : siyasal iktidar her şey değildir; siyasal iktidar karşısında bireyin bir kişiliği vardır. Açıktır ki bu ilke, batı hümanizmi açısından tutarlı idi. Gerçi bu ilke sonradan kendini yadsımıştır ama ilk elde aydınların buna sarılmaları hiç de zor olmamıştır. Demokrasi açılımının ilk şartı gibi duran bu ilkenin uygulanmadığı bir süre sonra görülmüştür. Demokrat Parti bu ilkeyi kalkan yaparak, kendini tamamen siyasal iktidar üstüne kurmuş ve oy işleyişini yararına çevirmek için toplumsal, ekonomik ödünleri ard arda, göz kırpmadan, sıralamıştır. Ödünlerine ve halkın yıllarlık bungunluğuna dayanarak cumhuriyet aydını karşısına ıslahatçı aydın; tek partinin tuttuğu okumuş eşrafın karşısına küstürülmüş olan okumamış eşrafı; devletçilik ilkesi karşısında salt liberal bir ilke koyarak kendi safını çabucak kurmuştur. İktisadi Devlet Teşekküllerinde kendine bağlı yönetici ve teknokrat bir kesimi oluşturmuştur.

Halkı elinde tutanlara kredi ve nufuz kaynakları ile okşıyarak, aldıklarını halkla paylaşmalarını sağlıyarak halkı kendine bağlamıştır.

Bu baskıdan, vesayetten bunalan halkın öne atıldığı ve yıpranmış değerlerin yerine yeni maddesel değerlerin egemen olduğu bir dönemdir. Ödüncülük liberal ilke ile birleşince her alanda sorumsuz bir bireycilik başladığı görülür. Hümahizm kendi kendine hesap veriyor, halk öfkesini biricik dayanak bilen, yöneticilerin elinde, bu hesaplaşma hümanizmin can çekişmesine dönüşüyordu. Çünkü yöneticiler halkı kullanırken ayni zamanda ona boyun eğmek zorunda idiler. Bireyler bir gelir ya da mevki isterken, sırasını ya da yeteneğini gözetmemeye kararlıydı. Tek parti döneminde, yukardan atamalarda bu gözetilmediği için, alttan gelen bu yeni gözetmeyiş meşru oluyordu. Kaba, disiplinsiz, öğretisiz bir materyalizme girildi. Türkiye'de göze göz, dişe diş bir yaşama kavgası doğdu. Demokrat Parti vesayet rejimine karşı çıktığını belirttiği için ve bu halkın, kararlı olduğu kadar çok güçlü olduğunu bildiği için, okumamışı, okumuşa karşı planlamaya asla gitmedi. Tarih şiddetle geri tepti.

950 ozanları gün gün, kendilerini bunun içinde buldular. Bir yandan inandıkları değerler yıkılırken, bir yandan da hayat onlara beklemedikleri ve hiç alışık olmadıkları sert bir yüz gösteriyordu. Belki Sait Faik gibi bir adam yaşamamış olsaydı, Orhan Veli ciddi bir hümanist savaş vermemiş olsaydı şaşkınlık daha da büyük olacaktı. Bizi ilgilendiren şudur : artık hayat ve bunun öznesi olan ülkenin okumamışı, yani halk, ne aydın olarak ne ozan olarak kimseye bir ayrıcalık tanımıyor, bir güleryüz göstermiyordu. Siyasal iktidar da, halkı tutmak için her türlü iktidar biçimiyle bunu destekliyordu. 950 ozanları, git git, toplumda her insan teki gibi bir insan teki olduklarını algıladılar.

Bu noktada hayatın, şiirde anlam değiştir-

metafizik bahçesi

Gümüş çiçekleri arasında metafizik bahçesinin
Makinanın homurtuları duyuluyor.
Metafizik her gittiğimiz yerden
Pılıyı pırtıyı toplayıp
kaçmağa koyuluyor.

İnsanım,
Sensin yıldızlara sıvayan
Metafiziğin gümüşünü,
Sensin evren sanan
kendi ufacık düşünü.

Sensin kendi ufacık düşü sanan
Öfkeli demir, hidrojen kasırgasının
homur homur homurdanışını.

Yıldızlar yaratsan da günün birinde
kendi elinle sen

Hiçbir şey, hiçbir şey değişmeyecek,
Kurduğun tuzağa
Hiçbir metafizik hayvan düşmeyecek.
Nevar ki anlayacaksın
Seni kapıp döndüren rüzgâr
Esmektedir ışık yılları süren
Evren yolculuğunun öbür ucunda bile.
Hiçbir metafizik yaratık
yanıt vermeyecek sana
insan sesiyle.

Sonsuzlukta süzülen kutsal makinan
Çarparak ilerlerken göktaşlarına
Yine yıldızlar yağıp duracak
Toy aşıkların başlarına...

Hasan İzzettin DİNAMO

diğini ve somut bir yüz aldığını söyliyeceğiz. Tek partili dönemde, yani 940 ozanlarında, ozan, hayatın üstünden hayata bakma olanağını ona anlamlar yakıştırma olanağını elde tutmuştu. Bu yüzdendir ki toplum hayatına girme gereğini de duymamıştı. Toplumun dışında ve üstündeki okumuşun hayatı, vasiliği ona yetmişti. Oysa şimdi, ozan, bunu elden kaçırmıştı. Sertçe kendine çarpan hayatın içine girmek istedi. Bu işi bilmiyordu ve hayat onu kendinden saymıyordu. İtiyor, kabul etmiyordu. Bir öncekiler batı hümanizmini tutarlı yaşarken ve onun geleneksel başkaldırışını, o hümanizmi tamamlayıcı bir güvenlik sübobu gibi kullanırken, bu yeniler, kendi kendisiyle hesaplaşmaya başlamış hümanizmin içinde yerleri olmadığını ürkerek gördüler. Bir öncekilerde hümanizmin temel ayıracı yabancılaşma, egemen bir olaydı. Yabancılaşmadaki rahatlıkları onları kurtarıyordu. Yenilerde yabancılaşma, bir sorun, tehdit eden bir yanlışlık olup çıktı. Yabancılaşmış bir toplum, çok ayrı yerlerden ve apayrı nedenlerle, disiplinsiz ve bilinçsiz bir biçimde ve de aykırı ellerde yabancılaşmasına→

Türkiye Defteri adlı dergide çıkan düz yazıların, özellikle Tomris Uyar'ın yazısının hiç bir biçimde beni bağlamadığını ve yargılarına katılmadığımı, bu dergiyle olan ilişkimin ricacılara hikâye veren bir yazar olmaktan öteye geçmediğini gördüğüm gerek üzerine duyururum.

Leyla ERBİL

ayaklanınca yabancılaşma bir dayanak bir hayat tarzı olmaktan çıktı. Yabancılaşmış toplumun yabancılaşmış ozanı, bu ayaklanıştaki yerini belirliyemedi. Çünkü onun hümanizminde yabancılaşmaya ayaklanış insana ayaklanıştı. Ne yapılabilirdi? Tek şey, anladıkları insanın konumuna yani hümanizme eleştirisiz bir yadsıma getirmekti. İşte bunu yaptılar. Bunalım bir gerçek olup çıktı. Bu aslında ozanın, anlamsız bırakıldığını, zor durumda bırakıldığını söylemesiydi. Fakat bunu kimin yaptığını bir türlü söyliyemiyor, bir bilinçlenişle, kendi hümanizminin daima doğa üstü güçleri hedef aldığını farkedemiyordu. Bunu çok iyi yaşamakta olduklarından, bunun bilincini yakalamış olan Franz Kafka'yı çok sevdiler. Batı hümanizminin kendini bir tazelemesi olan Varoluşculuğa sempati duydular. Edip Cansever, yabancılaşmayı benimseyip, kendi hayatında bir hazza indirgedi. Ahmed Oktay kitapsı bir duyarlıkla yabancılaşmayı karşısına alıp, "yazgım benim" diye okşadı.

Şiir, bu dönemde, tamı tamına bireyci oldu denebilirdi eğer ozanın hayatla bu göz açtırmayan kavgası ortaya çıkmasaydı. Bu sürtüşme, Turgut Uyar'ın şiirinde çok iyi yansımıştır. Başlangıçta "herkesin kaderinden pay" isteyen Uyar, sonunda "bilene bilene tükenen bıçak" olmuşsa bu sürtüşmedendir. Yanlış değerlendirmemek gerekir, 950 şiiri hiç bir zaman bireyin yararını savunmadı. Buna vakti bile olmadı. Kopuk, kırma bir aydının sıkıntısını söyledi. Başka deyimle, öğertisini yitirmiş adamın boşluktaki telâşını söyledi.

Demek ki bizim anladığımız hayat, 950 ozanlarına kendini zorla tanıtmıştır. Onlar da, bunu gerektiği gibi anlamaya, onu değerlendirmeye vakit bulamamışlar, ancak, bu karşılaştıkları bilmedikleri şeyle boğuşmuşlardır. Toplum yaşamasına giremeyişinin, tanımsız bir insanın, bu insanın tanımsız başkaldırmasının, bir yönelişin değil de bir yöne sahip olamayışın şiirini söylemişlerdir. Yansıyan kavga, bu kişinin kavgasıdır.

Bunlar, aynı zamanda, onların siyasal kavgalarını belirliyen etkenler oldu. Belirli bir kavgaya belirli bir biçimde katıldılar. "Pazar Postası" bunun en belirgin örneğidir. Varılacak yer, işbirliği yapılan güçlerin alacağı sonuçda bağlanacaktı. Bilindiği gibi bu sonuç 27 mayıstır.

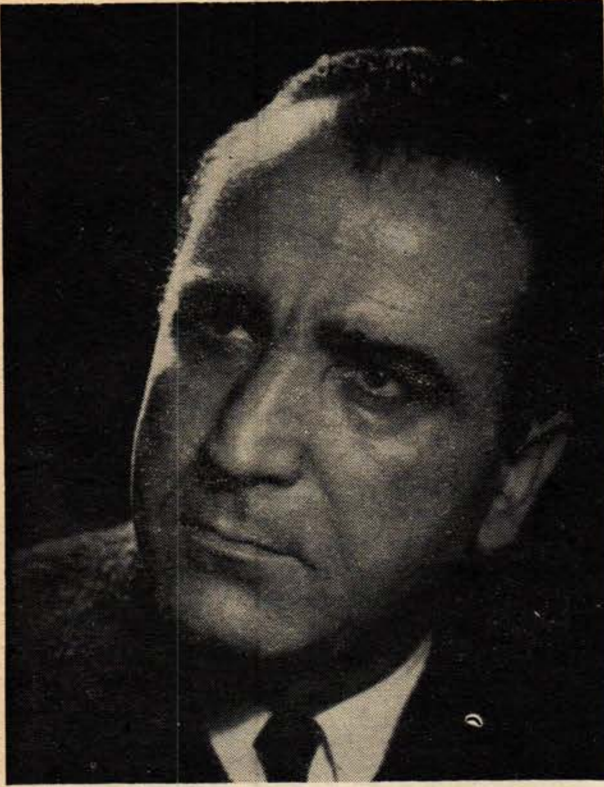
27 Mayıs'ın bir son olduğu kadar bir başlangıç olduğu da bilinmektedir. Bu başlangıç belli bir siyasal kavganın görünür hale gelmesidir. 950 ozanları yabancılaşmanın rengini üstlerinde bulmuşlarsa ve bunu yerine koyamamışlarsa, elbette, toplumun yabancılaşmasını küçümsemek istiyen CHP ile aynı paralele düşeceklerdir. CHP, bugün, kendini iten toplumla ilişkiler kurmak için, ilkelerinde programında düzenlemelere gitmektedir. Ancak 950 ozanları CHP nin bu tutumunda da kendilerine bir çıkış bulamamaktadırlar. Çünkü bu tutum yabancılaşmayı kaldırmayı değil geri getirmeyi amaçlamaktadır. 960 dan bu yana CHP ninkinin bir iktidar gavgası olduğu anlaşılmıştır. Bugün 950 kuşağının sahip olduğu tek şey, 950 - 960 iktidar kavgalarınca yıkılmış değerleri, ellerinden alınan dünya görüşleridir. Bu ozanların değerleri ve dünya görüşleri yıkılınca, onlar için sarılınacak tek nokta, onları zorlayan hayat oldu demiştik. Gerçeğin bağışlamaz yüzü, onları, yadsıyarak da olsa hayatı yansıtmaya itti.

Bu itildikleri noktada, bayrağı, genç bir kuşağın, olumlu bir yerinden alıp koştuğu doğrudur. Olumluluk, yabancılaşmanın farkında oluşları ve onu kaldırmaya kararlı duruşlarıdır. Hayatın ilk belirtilerine 950 ozanlarının şiirlerinde rastladıklarını eklemeliyiz. Doğru bir değerlendirişi sağlıyansa 960 tan bu yana tanıştıkları sol literatürü anlamalarına imkân veren hayatın somut yüzü ve sokakta vermekten kaçınmadıkları sosyalist eylemdir. Tanışmış oldukları Nazım Hikmet ve Ahmed Arif'in şiiridir.

Bu genç ozanlar için kapsayıcı bir eleştiriye gitmek elbette erkendir. Zira işleri ağırdır. Ancak bir noktaya parmak basmanın da gereği vardır. İlk akla gelen şu olacaktır : Yüz yüze geldikleri, yaşadıkları hayatla benimsedikleri sosyalist öğreti arasında güvenilir ilmikler kurmak. Bu ise bulundukları yeri ve şartı iyi bilmekle, öğretiyi titiz tutmakla olabilecek. 940 ozanları kendilerini eleştirmeyi hiç düşünmediler. 950 ozanları ise kendileri ile karşı karşıya kaldıkları durumun getirdiği sürtüşmeyi irdelediler. Sandılar ki sürtüşmeyi yok etmek bir başarıyı sağlıyacaktır. Bu, ancak çok dolaylı biçimlerle doğruya çıkabilirdi. Çıkması için de sürtüşmenin altında yatan nedenlerin domurulması gerekirdi. Bunu yapmadılar. Bugünün genç ozanları da bu tip bir yanlışa düşebilirler. Toplumun yabancılaşmasının ne anlama geldiğini görüyorlar. Ancak bunu yenmenin ilk şartı kendi yabancılaşmalarına ayaklanış olacaktır. Önce kendi yabancılaşmalarını yenmek, sonra toplumun yabancılaşmasına yönelmek gibi bir sıraya koyuş bizim anlıyabileceğimiz bir şey değildir. Söylemek istediğimiz bu değil, çünkü bu ikisinin biribirinden kopuk olmadıkları kanısındayız. Ancak şu var : toplumun yabancılaşmasıyla savaşırken, kendi yabancılaşmalarını da gözden uzak tutmamak. Aksi halde, sayısı hiç de az olmıyan solcu ozanın düştüğü matematik idealizmden kurtulunamaz.

Ve çok açıkça bir noktayı belirtelim : Her türlü revizyonizmin, her türlü oportinizmin, materyalist mistisizmin yolu bu sapmadan geçer. Bu yol en sonunda, bunlardan da kötü olan pasifizme mutlaka ulanır.

Sözü daha da uzatmıyacağız. Engücü amacımız, 940 ozanlarının üstünde durmadıkları, 950 ozanlarının zorlanarak içinde kendilerini buldukları, 960 ozanlarının ise içinde serpilip geliştikleri ve Nazım Hikmet'le Ahmed Arif'in üstesinden geldikleri şiir-hayat ilişkisini izlemek, yüze çıkarmayı denemekti. Bugün şiirde görülen değişikliğin burada aranması gerektğini konuşmaktı.

Tahsin SARAÇ, DİRENME adlı yapıtıyle 1970 TRT şiir kitabı büyük ödülünü kazandı. Ozanın bu yapıtından alınan iki şiirini okurlarımıza sunuyoruz.

diriliş

Yarıya indirilmiş bir bayrak gönderde
Yürek, ve sevi çağrısı.
Kandolaşır acının o kurşun tellerinde
Yoksunluğun kara ağrısı.

Açlık, ölü toprağı, koşullanmış yığında
Sarı cılız bağrısı.
Baharla bin dal umut şahlanır deli kısrak
Al atlas sağrısı.

ayrılık ya da bir öyle öykü

Bitti
Yıldız çakılması geceme gözlerinin
Hoş.
El eder karanlıklarımız uzak iki evrenlerden
Artık bölünmüş
Boş.

Çiseler göğüs kafesinde serin bir acı
Burgu burgu bir sıcak yakın.
Dev seviler yorar da, birden
Çeker çıkmazlarla, bunalımlarla
Akvaryum mutluluğu küçük balıkların.

Baskın, olanaksızlığın kapı aralığında
Bir ağırlıksız gölge, mısır püskülü.
Değerken kirlenecek o yalvaç eller...
Tükenmeye yargılı bir gelgeç büyü.
Solacak pis soluğunda o sayrıl yabanların
Kara çöl gülü.

Ve biz artık yanyana iki tarla
Göverecek yoncalarımız ayrı
Özsuyu çekilmiş buruşuk mor gecelerde
Duysak da vuruşunu atardamarlarımızın
Suskunluğun gözleriyle bakışırız gayrı.

Bitti
Yıldız çakılması geceme gözlerinin
Hoş.
El eder karanlıklarımız uzak iki evrenlerden
Artık bölünmüş
Boş.

Tahsin SARAÇ

KOMŞUMUZ BULGARİSTAN

salim şengil

VI

İster kendi yurdumda, ister yabancı bir ülkede olsun, birkaç gün kaldığım yerden ayrılırken bir garipseme çöküyor içime. Ben bunu en çok Altın Kumdan ayrılırken duydum.

Mihmandarım Aliyef, telefonla taksi istemiş, otelin girişinde bekliyorduk. Gezim süresince bana ayrılan arabayı, buradan uçakla Sofya'ya döneceğimizden geldiğimizin ertesi günü yollamıştık.

Bu turistik yerde yoldan taksi çevirmek ve boş bulabilmek mesele oluyor. Ama otelden telefon ettin miydi hemen geliyor.

İlk önceleri insan alışamıyor. Taksiye binince şoför gazlayıp gidecek değil mi? Hayır, önce arabayı kenara çekiyor ve bir çizelge dolduruyor, ondan sonra sürüyor arabayı. Taksi ücretleri çok ucuz. Ama şoförlük yapmak çok zor. Trafik göz açtırmıyor. Bütün gezimiz boyunca bizim şoförümüz bir kez alkol alabildi. O gece de kaldığımız otelin lokantasında yemeğimizi yiyecektik. O da arabayı bakıma verdi ve o zaman alkol aldı. Birkaç kez bir kadeh birşey almasını söylemiştik ama, gayet kibar bir şekilde reddetmişti. Bu, bizim için alışmadığımız birşeydi. Biz alkol aldık, o hep ya oranjade (Gazozlu portakal suyu) ya da Coca Cola içti. Trafik kuralları işinde şoförler nefis isteklerini yenmişler. 180 leva aylık alıyormuş bizi gezdiren şoför arkadaş. -14 leva aylık ev kirası ödediğine göre - Fena bir para değil. Her yüz kilometreye 14 litre benzin veriliyormuş. Oysa ilk 400 kilometrelik yolculuğumuzda yüz kilometresinde on litre benzin yakmış. Her yüz kilometrede 4 litre tasarruf sağlamış. Bundan ötürü prim alacakmış. Şoförün görev süresi sekiz saat. Fazla çalıştı mı, ona da fazla mesai ödeneği. Araba ise 16 saat çalışacak. Ona fazla mesai yok. Mutlaka dinlenecek. Örneğin, lâstik için ellibin kilometre tanınmış, sen yetmişbin kilometre yaptırdın mı gene prim alırsın. Hani devlet malı deniz, yemeyen domuz değil. Tasarruf sağlamak için her nokta hesaplanmış.

Araba geldi bindik. Otelin önünden ayrılınca kenara çekti çizelgesini doldurdu. İstanbul radyosu çalıyordu hafiften. Yola çıkınca şoföre sorduk. Karısı Türklerle birarada büyümüş, evlerinde çokça İstanbul radyosunu dinliyorlarmış. O da alışmış. Burgaz ve Varna dolaylarında gezerken böylesine çok rastladım.

Bulgar ulusu Türkleri çok seviyor ve bunu açıkça söylüyorlar. Osmanlı'ya karşı yüzyıllar boyu verdikleri ulusal savaş bu sevgiyi yitirtmemiş.

Varna uçak alanı, büyük turist uçaklarının gelmesine karşın, küçük bir alan. Ama uçak yolculuğu otobüs yolculuğu düzeyine indirilmiş. Varna'dan Sofya'ya her saatda bir uçak kalkıyor. Türbo jet, iki pervaneli uçaklar çalışıyor Sofya - Varna arasında. 540 kilometreyi 55 dakikada alıyor. Uçakların içi çok sade. Yolcuların giyimi de öyle. Bizim uçaklarda çoğunlukla rasladığım şık bayanlar, insanın burun kemiğini sızlatan parfüm kokuları, ellerinde James Bond çantalı erkekler yok. Zaten bütün gezim sırasında aşırı şıklığa raslamadım. Herkes temiz giyimli. Ama kılık kıyafeti dökülen kimseyi de görmedim.

Uçakta, önümüzdeki koltukta bir karı koca oturuyor. İkisinin kucağında da biri kız, biri oğlan ilkokul çağında çocukları.. Çocuklara ya para alınmıyor, ya da çok az bir ücret alındığından yer verilmiyor olmalı. Varna - Sofya arası 12 leva uçak ücreti.

SOFYA BASIN AJANSI

Bu ajansın çağrılısı olarak bulunuyorum Bulgaristan'da. Bir Genel Müdürü, bir genel sek-

reteri, birçok müdürlükleri bulunan ve Bulgaristan içinde örgütleri olan bir kurum. Yabancı dillerde birkaç gazete, dergi, makale yayımlayan Sofya Basın Ajansı, Bulgar Yazarları Birliği, Bulgar Gazeteciler Birliği ve Bulgar Sanatçılar Birliği tarafından kurulmuş. Ajansı aynı zamanda diğer kuruluş ve kurulları da yönetiyor. Kendisi bağımsız bir kuruluş. Ajansın özel bir bütçesi var. Döner sermayesi Devlet Bankasından % 1,5 faizle sağlanmış. Harcamalarını bu bütçeden yapıyor. Yayımlarının dağıtımını kendisi yapıyor. Devlet bu ajansın çalışmalarından sorumlu tutulamaz. Aynı şekilde Devletin işlerinden de ajans sorumlu değildir.

Sofya Basın Ajansının amacı, Bulgar halkının ekonomik, toplumsal, kültürel hayatını yabancı ülkelere tanıtmak ve Bulgar halkını da başka ülkeler hakkında aydınlatmaktır. Uluslararası barış, dostluk anlayışının gelişmesine katkıda bulunmak için yazılar, konuşmalar, röportajlar, incelemeler hazırlar. Bulgaristan'a gelen yabancı turistlere ve yabancı ülkeler için çeşitli dillerde gazete, dergi, broşür, kitap, albüm basar, dağıtır. Başka ülkelerdeki yaşam üzerine sorulacak sorular ve gösterilecek ilgiye karşılık olabilecek hazırlığı her zaman için, dergi, radyo, televizyon yayını vb. olarak vardır.

Ajansın bütün bu çalışmaları içinde bir cins devlet hizmeti de gördüğünü ve bu yolda yaptığı harcamalar sonunda döner sermayesinin eksilmesi ve bunu karşılamak için de devlet bütçesinden yardım alması gerekeceğini, böyle olunca da bağımsızlığını yitireceğini söylediğimde, tam tersinin olduğunu anlattılar. Öyle ki, geliri arttığından Balkanların en büyük matbaasını kurmaya başlamışlar. Bu yıl genel kurul toplantısında Ajansın ortakları arasına Bulgar Müzisyenler Birliği ile Bulgar Ressamlar Birliği katılacaklarmış.

KÜLTÜR OCAKLARI

Bulgaristan'da yakından görmek istediğim yerlerden biri de Kültür Ocakları idi. Bunlar hakkında daha önceden biraz bilgi almıştım. Halk Evlerinde çalışmış, oradan yetişmiş bir kimse olarak beni çok ilgilendiriyordu. Sofya'ya gittiğimin ikinci günü Kültür Ocakları'nın Genel Merkezine uğradık. Bir yönetici bayan, onun yardımcısı gene bayan bir müzik öğretmeni bizi karşıladı. Kültür Ocaklarının bütün Bulgaristan'da 500 binin üstünde amatör çalışan üyesi, 13840 tiyatro, koro, dans ve müzik topluluğu var. Ülkenin dört bir yanına dağılmış 4 bini aşkın Kültür Ocağı bulunuyor. Bunlara bağlı 28 operet, 2 opera çalışır durumda. Ayrıca güldürü yönünden kukla ve karagöz toplulukları da var.

3. Ulusal festivallerinin 1969 kapanışına, 13.840 amatör topluluktan 992 si katılmış, bu katılanlar arasında yapılan yarışmada 911'i armağan almış.

Kültür Ocakları'na bağlı kitaplıklardaki kitap toplamı 18.741.130 cilt tutmaktadır. 1.400.000 okuyucuya yılda 22 milyondan fazla kitap dağıtılmaktadır.

Son yıllarda Kültür Ocaklarında gençlik örgütleri ile birlikte Bulgaristan tarihini inceleme eylemi gelişmiş, 1968 yılının sonuna dek 400 müze kolleksiyonu ocaklara katılmıştır. Kültür Ocaklarına bağlı olarak kurulan 976 okul ve dernekte 27 binden fazla çocuk, piyano, keman, akordion, halk müzik aletleri üç telli kemençe, gayda biniou - öğreniyorlar.

Dünyaca tanınmış, ünlü bas Nicalo Gavurof, bir askeri birlikte yönetmen iken tertiplenen bir gösteriye katılmış, hemen dikkati çekmiş ve bundan sonra ünün merdivenlerini basamak basamak çıkmış. Gene ünlü Nicola Nikolef eskiden berbermiş, Kültür Ocakların'ndan yetişmiş. Ünlü halk artisti Dimitri Uzunnof, bir uçak kazasında ölen Katya Popova, rejisörlerden Filip Filipof da buradan yetişenler arasında. Kültür Ocakları'nın, çalışmalarını, buralardan yetişen değerleri gördükten sonra insan nasıl ansımaz bizim Halk Evleri'ni.. Atatürk'ün kurduğu bu güzel ocakları nasıl da hiç acımadan kendi ellerimizle yıktık. Bazı kişilerin başka suçlarını bir yana bırakıp Halk Evleri'ni yıkmak suçundan yargılamak gerekirdi.

DÖNÜŞ :

Öğle üzeri indiğim Sofya uçak alanından bu kez gece yarısına doğru ayrılıyordum. Gösterişsiz, sade bir yapı Sofya uçak terminali. İç hatlar yolcusu oldukça kalabalık görülüyor. Valizimi alıyorum. Gümrükten rahatlıkla geçiliyor. Geldiğimde de valizimi açmamışlardı, şimdi de. Bana rastlayan gümrük memuru Türkçe de biliyormuş. "Buyurun." diyor, valizimi alıyorum. Salonda bir gürültü, kalabalık içinden biri yaklaştı ve Türkçe :

— Bana birbuçuk leva verirmisiniz? Yüküm ağır geldi, param yetmedi.

Bende kalmamıştı. Aliyef'ten önce Vera davrandı, 1,5 levayı verdi.

Adamın işi varmış, - ne işiyse - burada. Yükü ağır geldiği için biletine fark ödemesi gerekmiş.

Uçakta bir kara sinek, vızıldayıp duruyor. Sessizliğin içinde insanı bayağı tedirgin ediyor. Gezim süresince ne karasına ne de sivrisine rasladım. Hemen alışıvermiş olmalıyım yokluklarına, şimdi onun uçuşunu izliyorum. Bu da her halde İstanbul'dan binmiş anlaşılan. Pasaportsuz olduğu için inememiş gerisin geriye dönüyor.

Aşağıda öbek öbek ışıklar hiç eksilmiyor. Bir birine ekli kolyeler gibi, siyah kadifenin üstünde, çeşit çeşit şekiller içinde, ışıl ışıl yanıyorlar. Bir süre sonra aşağısı zifiri karanlığa dönüştü. Bizim hududa girdik demek.

İşte geldik gidiyoruz. Şen olasın Sofya şehri.

BİTTİ

ÇİN-HİNDİ ŞİİRLERİ

song mi

Yeşil bereliler
kopardılar kadının göğsünden
emzikteki bebeği
önce parçaladılar
sonra paspas gibi çiğniyerek ezdiler
ve yırtıp atarak sırtından tunikasını
kadını da oracıkta çırılçıplak kurşuna dizdiler.

Vermeden önce ateş emrini
teğmen Vilyam Keli
ve mitralyetli bir asker
ateşlemeden önce tomsonu
"-Viyetnam..." diyebildi yalnız kadın
"Viyetnamlılarındır" diyecekti bir de
tutuldu dili
ve zaten demeye bırakmadılar onu.

Öylece sallandı bir an ayakta
oysa otuzundaydı bu kadın
gözleri önünde bebeği ezilirken demin
ve beş dakka sonra kurşuna dizilirken kendisi
artık belki altmışında ihtiyardı
bir memesi ucunda tek damla süt domurlanmıştı
ötekinde hâlâ erkeğini çağıran bir sızı vardı
ve erkeği kimbilir nerlerdeydi şimdi
belki Danang'da belki Mekong Deltası'nda
yine bir Amerikan üssü basıyorlardı.

çin-hindi

Çin Hindi'nde
Viyetnamlı, Laoslu ve Kamboçlu her çocuk
pirinç ister günde bir avuç
ve bir litre su
ve de bombardımansız uyku
büyümek için bir pirinç boyu.

Çin Hindi'nde
harmana dek bir kilo pirinç
sekiz yüz litre su ister
ama bu mevsim gibisi görülmemişti hiç
tutmaz oldu bir ekmek yerini iki su
bir kurak bir yangın bir veba ki birbirinden beter
kurudu sular gözlerden gayrı bütün pınarlarda
göründüğünden beri Çin Hindi göklerinde
ve zehri yağdırdığından beri B-52'ler.

Çin Hindi'nde
suyu, pirinci ve çocukları kurtarmanın
ulusal cepheli ulusal savaşında
yediden yetmişe bu yıl künye okundu
çünkü yılan bile dokunmaz dese de atasözü
ve yılan dokunmasa da diyelim su içene
pirinç yiyip su içerken Çin Hindi'nde çocuklar
hepsine de Vaşingtonlu ölümcüler dokundu.

üçüncü el

Öyle bir el ki uzanan
Vaşingtondan Çin Hindi'ne
yakıp yakıp öldürüyor
olup olacağı iki eli var işte Viyetnamın da
bir eliyle çocukları koruyor
elden geldiğince
bir eliyle de yıkılanı onarıyor.

Ama öyle bir kıran
öyle bir afet ki Amerikan meret
çekirgeden de beter Çin Hindi'ne çöken dert
yetmez oldu orda iki el bir adama
el verin hey insanlar el verin
verin ki üçüncü el olalım biz
Laos'a, Kamboçya'ya, Viyetnam'a.

zandman (*)

Hey kumdan adam
minicik uyku meleğim benim

(*) Sandmann : Kumdan adam. Televizyonun çocuklara "iyi geceler" saatinin uyku meleği.

işte gözlerim
uykusuz, pıtraklı ve alabildiğine açık
n'olur benim gözlerime de serp biraz
uyku kumundan
bir uyku, bir düş, bir arıklık ver bana
çocukluğumdan.

Ver de sen o zaman bak neler olurmuş
seyret hele sen o zaman beni
bak kanatsız manatsız nasıl uçulurmuş
uçarım uçarım da o zaman
dosdoğru Vaşingtona giderim
arar bulur tutarım da yakasından Niksonu
amca sen çocuk öldürmekten utanmıyor musun
derim
ve anlamazsa sözden eğer
gider bir de anneme söyler yererim
yok yine de mi vazgeçmiyor kan dökmekten
o zaman tahta tüfeğim hazır
omuzladım mı onu ve bindim mi tahta atıma
artık Viyetnama kadar sürerim.

ödev

Yapı der ki
sazdan, tahtadan, taştan, betondan
neden olursam olayım
ille yıkılmıyayım
kalmasın yıkık duvarımın altında kimse
moloz yığınından mezar olmasın.

İnsanoğlu der ki
kurşuna dizilmiyeyim duvar dibinde
eksik olmasın başımın üstünde çatı
sürüp gitsin dünyada dirlik
ve yaşam.

Karşılık yerine bu dileklere
diş gıcırdatır üniformasız dolar
ve silâh şakırdatır üniformalı paşam.

Öyleyse
ödev apaçık ve besbelli önümüzde
ya insanlığın buyruğuna
bunları boyun eğdirmek var
ya da elele bağlayıp tek kazığa
her ikisine de deli gömleği giydirmek var.

alinin biri

nedim günsür

kaya özsezgin

I.

Sanatçı yapısı, her zaman sürekli bir aramayı, elde olanla yetinmemeyi gerekli kılmıştır. Bu arayışlar, ister insanın iç dünyasının sırlarını kavramaya ve yansıtmaya dönük olsun, ister görünürdeki dış dünyanın verilerine bağlı bir gelişme temposu izlesin, temelde bilinçli bir tavrı içerdiği ölçüde ilgi çekicidir. Sanatçının arayışı -daha çok çağdaş Türk resminin sorunları açısından düşünüldüğünde- sağlam gerekçelere dayanmadığı, giderek yalnız başına aktüel çıkışlarla yetinerek ilgi toplama çabasına bağlı kaldığı anda, elbette bilinçi bir tavır söz konusu değildir. Bir yerden hareket ederek belirli aşamaların içine girmek, bu aşamaları yaşamakta olduğu ortamın koşullarına, rengine ve görünüşüne paralel bir çizgide sonuna kadar sürdürmek, gerçek sanatçıların işi olmuştur daima. Yüzeysel ve gelip geçici ilgiler, sanatçıyı asıl amaca götüren bu türlü aşamaları ciddi bir sanat sorunu olarak benimsetme gücünden yoksundur. Oysa, sanatçı durup dinlendiği her noktada, kendini eleştirme olanağını elinde bulundurmalı, bu olanağı sonuna kadar kullanmalıdır. Ancak bu yolla, sanatının odak noktalarında derinleşip kök salabilir, doğruyu yanlıştan, yararlıyı yararsızdan ayırdedebilir. Çünkü resim sorunu, bir yerde arınma, yalınlaşma, gençleşme -daha da önemlisi- çağına ve yaşadığı çevreye uyarlık sorunudur. Özenti kılı-

ğındaki ilgiler ve yapay davranışlarla, bu önemli sorunun temelden kavranması ve çözümlenmesi düşünülemez. Hayatın değişkenliği ve evrim gücü, mekanik ve yüzeysel çözümler yerine, akla ve yüreğe bağlı sentezler içinde oluşan, birbirini haklı çıkaran farklı görüş açılarını gerekli kılar. Gerçek çözüm, bu görüş açılarının birbirine dönüşme niteliği de gösterebilen ayrıntıları arasında mümkün olabilir.

İşte sanatçı, bu ayrıntıları bütünüyle hesaba katmak, harcanması gerekeni harcamak, beslenmesi gerekeni besleyerek olgunlaştırmak, biçimlemek durumundadır. Kullanılan temalar ve benimsenen üslup değişimleri, kesin ve sonuçları önceden saptanmış tanımlar olmaktan çok, ortak bir payda altında toplanabilen, hayatın devingen gücüyle sürekli olarak yorumlanabilen nitelikler getirmelidir.

Nedim Günsür, sanat gelişimini yansıtan bütün çalışmalarında ortak payda sorununu göz önünden ayırmamış, değişme sürecinin halkalarını bu ortak payda açısından değerlendirebilmiş sanatçılardan biridir.

1924'de İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini Kadıköy'de, orta öğretimini Afyonkarahisar'da yaptı. Renklere ve çizgilere olan tutkusu, doğa sevgisiyle birlikte küçük yaşlarda başladı. Otobiyografisinde şöyle anlatıyor resme ilgisini : "Okulda en mutlu anlarım resim derslerinde geçiryordu. Amatör olarak akşamları lâmba ışığında da resim yapan babamı büyük bir hayranlıkla ve sabırla seyrediyordum. Tabiat sevgime, her yönden önemsediğim babamın geceleri ve pazar günleri yaptığı resim çalışmalarındaki etkilenmeler de eklenince durmadan resimler yepmaya başladım. Ortaokulun son sınıfında, resim öğretmenimizin düzenlediği bir yarışmada aldığım bir armağan üzerine -bu, Güzel Sanatlar Akademisini ayrıntıları ile anlatan ve içinde okulla ilgili fotoğraflar bulunan bir broşürdü- ressam olmaya karar verdim."

1942 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Resim bölümüne girer ve Bedri Rahmi atölyesinde öğrenimine başlar. Atölyede, disiplinli bir desen eğitimi içinde geçen yıllar, resmin alfabesini kavramasında ve arkadaşlarıyla birlikte uygulamalara geçmesinde başlıca etkenlerden biri olur. Okul içi desen yarışmalarında dereceler alır. Kişiliklerini bugün de sürdüren devre arkadaşlarıyla birlikte. "On'lar Grubu" adı altında kısa süreli bir kuruluş meydana getirirler. Grubun, arka arkaya açtığı sergiler, çevrede ilgiyle karşılanır. Nedim Günsür'ün Akademi dönemini kapsayan resimleri, genellikle gücünü sağlam etüdlerden alan renkçi ve yer yer izlenimci espriye yakın çalışmalardır. Batılı resim kavramının genişçe bir payı vardır bu resimlerde. Titiz bir kavrama çabası, temel kaygıların başında gelir. Her yönüyle, bir çeşit gücünü deneme, yapabileceğini yapma, resmin ana ilkelerini uygulama dönemidir bu.

1948'de Yüksek Resim Bölümünü birincilikle bitirir. Fransız hükümetinin vermiş olduğu bir bursla Paris'e gider. Paris yeni bir dünya, yeni bir başlangıçtır. Sergileri ve müzeleriyle bu koca şehir, daha önce röprodüksiyonlardan tanınan sanatçıları ve büyük ustaları, bu kez asıllarından tanıtır. Batı resim geleneğinin değişik sanatçılar aracılığıyla uyandırdığı etki ve hayranlık, ilk sıralar olumsuz sonuçlar doğurur Nedim Günsür üzerinde. Aylarca resim yapamaz. İki yol vardır önünde : ya resmi tamamen bırakıp yurda dönmek, ya da resimde direnmeye karar vermek.. Tabii ikinci yolu seçecektir ama, nasıl? Neyi yaparak? Nede karar kılarak? Nasıl bir yol izleyerek? Önce büyük ustalardan kopyalar yapmakla girişir işe. Sonra çevresinden krokiler yapar, deneylerini geliştirmenin yollarını arar. Bu bakımdan Paris çalışmaları çok yönlüdür. Birçok etkilerin kişisel sentezlerine bağlıdır. İlkçağ sanatının ilkel yöntemlerinin yanında, o yöntemlerle de kısmen bağdaştırılmış Braque, Matisse ve Léger yönelimleri zaman zaman ağır basar. Çalışmalar yoğun ve süreklidir. Bu yoğunluğun ve sürekliliğin sonucu olarak, Paris'teki bazı Türk ressamlarıyla birlikte karma sergilere katılırlar. 1951 yılında, Paris çalışmalarından 40 kadarını Türkiye'ye göndererek yurttaki ilk sergisini Maya Galerisinde açtırır. Bu sergi, batı hayranı elit çevre tarafından ilgi ve övgüyle karşılanır; iyiden iyiye önemsenir. Ne var ki, resim denen nesneyi, belirli çevrelerin övgüsü ve yapay iltifatıyla sonuçlanan kişisel bir tatmin aracı saymak, Türk resmi adı altında benimsenen bir soruna çözüm yolları aramak anlamına gelemezdi. Aynı gerçek, Paris yıllarında Nedim Günsür'ü de bir hayli düşündürmüş, çözüme hangi açıdan bakması gerektiği konusunda birtakım kuşkulara vardırmıştır. Kendisinden bir önceki kuşağa mensup sanatçılar içinde, bu çözüm yollarını kendilerince bulmuş bazı sanatçıların sürmekte olan çalışmaları, yerel resim kaygılarını su üstüne çıkarmıştı. 1937'lerde, bir ara, batılı yöntemler ve üslup geçişleri karşısında, Türk sanatçısının kendine özgü bir **tavır** takınması gerektiği görüşü oldukça ilgi toplamış, ulusal ve yerel sanat sorunu geçerlik kazanmıştı. 1938 de CHP' nin düzenlediği ve ressamları görevlendirdiği iki ayrı yurt gezisi, Anadolu'nun, yani kendi toprağından kopma belirtisi gösteren Türk sanatçısıyla, çevresi ve halkı arasında yeniden bir bağlılık, bir alış - veriş kurulmasını öngörüyordu. Sanat kollarımızı batı tekniğiyle işlerken, ulusal kaynaklarımızı ve çevremizi de gözden uzak tutmamak gerektiği konusunda birtakım yayınlar yapılmıştı.

Nedim Günsür, Paris'e bu ortamın içinden yetişerek gitmiştir. Ortamın çelişkileri, umut ve umutsuzlukları, sanatçı üzerinde, onu düşünmeye ve aramaya yöneltici bir etki yapmıştır. Yüzyılların birikimi üzerinde gelişmiş ve bugünlere uzanmış olan Paris Ekolü, ne yapması gerektiği-

ni düşünüp saptama işiyle karşı karşıya kalmış bir Türk sanatçısına, uyarıcı etkiler yaptığı ölçüde ağırlığını duyurabilirdi. Nitekim Nedim Günsür de, Türk sanatçısı olarak, edindiği deneylerin ışığı altında bir üslûp değişimine gitmek zorunda kalacaktı.

Bu üslûp değişimi, 1952'de yurda dönüp askerliğini tamamladıktan sonra resim öğretmeni olarak atandığı Zonguldak'ta başlar. Denebilir ki, Nedim Günsür'ü Nedim Günsür yapan asıl öğelerin oluşumu ve süreklilği, Zonguldak dönemini kapsayan resimlerde doruk noktalarından birine ulaşır ve öylece devam eder. Zonguldak bir maden bölgesidir. Bacalardan çıkan dumanların kirlettiği evler ve yollar, gri yeşil arası bir deniz, kömür yüklü şilepler ve vardiya başlarında ocak ağızlarından çıkan "korkunç görünüşlü", simsiyah maden işçileri.. Çevre bütün gerçekliği, vuruculuğu ile gözler önündeydi. Bütün bunlar, Nedim Günsür üzerinde bir "şok" etkisi yapar. Bölgesel özelliklerden hareket eden bir resim anlayışını geliştirebilirdi artık. Bu bölgesel özelliklere en yatkın "dil" ise, ekspresyonist eğilimlerden kuvvet alabilirdi.

Günsür'ün Zonguldak resimleri, insancıl bir tavır taşır her şeyden önce. Garip bakışları, içinde çalıştıkları kömüre dönüşen görünümleri, ince uzun parmaklı elleriyle, gerçekten etkileyici bir niteliktedir bu figürler. Üslûp kaygıları, bu figürlerde yaşamakta olan çevresel karakterleri ikinci plana atmaz. Tam tersine, madenciler konusu için seçilen resim dili, temayı yansıtıcı, gözlemleri haklı çıkarıcı bir görünüş kazanır; dil, bu türlü temalarla zorlama olmayan bir özdeşlik kazanmıştır.

Nedim Günsür, Zonguldak ve Ereğlisi çevresinden çalıştığı bu dönemiyle ilgili bütün resimlerini, ilk kez İstanbul'a götürerek sergiler. Bu sergi olumlu yankılar yapar. Madenciler konusu, 1959'da temelli olarak yerleştiği İstanbul'da da bir süre devam eder. Ama İstanbul, artık iyiden iyiye yeni bir dönemin başlangıcıdır. Bu dönem, açık havanın, kırların, sokakların, damların, Luna parkların, uçurtma uçuran çocukların yaşama sevincini yansıtan bir dönemdir. Zonguldak resimleriyle bu dönemin resimleri bazı kesin çizgilerle birbirinden ayrılsa da, aynı insancıl tavrın öz' de ortak, biçimlemede farklı iki ayrı cephesidir. Araya, zaman zaman savaş temaları da girer. Nedim Günsür'ün İstanbul dönemini içine alan resimlerinin büyük bir bölümü, Naif espriye yatkınlık gösterir. Özellikle çocukluk anılarına dönüşün ürünleri olan Luna Park resimlerinde, bu yatkınlık iyiden iyiye seçilebilir.

Günsür'ün, bugün de içinde bulunduğu son dönem resimleri, üslûp ve tema bağdaşımının en somut, en tutarlı örnekleri olarak görünüyor. Gecekondular, köy ve gurbetçi konuları, bu son resimlerinde ağır basmaktadır. Duru bir gökyüzü altında, köyden şehire akın eden gruplar, unutulmuşluk ve yoksulluk, umutsuzluk adım adım izlenir.

Nedim Günsür, şimdiye kadar 10 özel sergi düzenledi. Bu arada birçok karma sergilere katıldı. 23. Devlet Resim ve Heykel Sergisinde birincilik ödülünü aldı. Fransa, Almanya, Avusturya, Japonya, Pakistan, Hindistan, İsviçre ve Kanada'da hazırlanan karma sergilerde resimleri gösterildi. Resim ve Heykel Müzesinde, Milli Kütüphane koleksiyonunda, B.M.M.'nde ve birçok özel ve resmî koleksiyonlarda eserleri bulunuyor. Ayrıca İstanbul manifaturacılar çarşı binalarından birinin yan cephe duvarına, dekoratif anlayışta 66 metrekarelik bir mozaik pano işledi.

II.

Kendi köşesinde, birtakım entellektüel gösterişlere ve gelip geçici oyunlara itibar etmeden, bir derviş sabrıyla çalışan sanatçılar vardır. Uzun süre toprak altında yürüdükten sonra, toprağın bir yerlerinden gürül gürül yeryüzüne taşan ırmaklara benzetmek yanlış olmaz böyle sanatçıları. Nereden çıktığı ve nereye yöneldiği pek belli olmayan cılız ırmaklar yanında berikiler, kısa zamanda yataklarını oyar, genişletir, çorak topraklara bereket ve hayat götürürler.

Nedim Günsür'ün kişiliği de, resmimizin son yirmi yıllık gelişme ve arınma temposu içinde, böyle devingen bir potansiyelin varlığını belgeliyor daha çok. Bu örnek, yalnız ilginç bir bütünlüğün oluşma evrelerini göstermesi bakımından değil, o bütünlüğü temellendiren "rapor"ların, çağdaş sanat sorunlarımız açısından taşımakta olduğu öneme işaret etmesi bakımından da ilgiye ve dikkate lâyıktır.

Nedim Günsür, özellikle, son dönemini kapsayan ve yukarıda sözünü ettiğimiz gecekondu ve gurbetçiler serisinde, gerçek bir arınma, yalınlaşma içindedir. Fazla renk çeşitlemesine gitmez: temalardaki çevreselliği ve yoksulluğu, teknik yorumunda da yansıtmak ister gibidir. Geniş bir ufuk çizgisini kucaklayan ve göz alabildiğine uzanan çorak topraklar üzerinde yürüyen insan kümeleri, kararlı ve ölçülü bir biçimleme kaygısıyla paralellik gösterir. Mütevekkil bir eda içinde bozkırı katetmeye çalışan bu insan kümelerine, bazen boşlukta yalnız başına uçan kuşlar eşlik eder. Kimi resimlerde, Anadolu insanının umutsuzluğu ve terkedilmişliği anlam yönünden vurgulanır ve bu amaçla fantastik öğelerin yardımına başvurulur. Ama gene de ağırlık, bu fantastik öğelerde değildir. Çünkü Nedim Günsür'ün sanatı, gerçek olaylardan ve yaşanan hayattan esinlenir; o hayatı yansıtmakla sorumludur. Hayatı ve olayları yakından tanımak ve yolumlarını bu gerçekçi eğilimin ışığı altında değerlendirmek taraflısıdır. Bu yüzden, Nedim Günsür'ün Zonguldak izlenimlerinden bu yana uzayan bütün çalışmalarında edebî nitelikte bir tasvirden çok ötede, gözleme geniş yer veren yoğun bir duyarlık egemendir. Bu duyarlığı, ince ve titiz bir çalışma tekniğiyle de ilişkili görmek gerekir.

dörtlükler

turgay gönenç

— Balıkçı'ya —

Yeşilin filizi benle gülüm
Mavinin ırmağı benle
En usta canbazıyım yeryüzünün
Gökyüzü bir elimde yeryüzü bir elimde

■

Kuşun kanadının altından uçan göğü
duyarsa yüreğin
Ormanın yeşilinde çiçeğin morunda
tohumun gücünü kavrarsa
Varırsa sevincine senden sonraki iyliğin
güzelliğin
Korkma hiçbir yıkımdan ve çocuklar
hazırla yarına

■

Sevincin çığlığıyla bilenen hançerim
Kes hüznün kara dallarını durmadan
Göğün ırmağında yıkanan mendilim
Yaramı sar dudağının ucuylan.

Duy gülüm suskumun çığlığını
Sar gövdemi yüreğinin dalıyla
Yol yorgunu bir turnanın aşkına
Kıyısında gövdenin uğrağımı hazırla

■

Biten bir günün ardındaki hüznü
Doğan bir günün sevinciyle karşıla
Biter diye bıraktığın her sevgiden
Yeni bir orman biter yarına

■

Tam yiter gibi olursa gücün
Solgun bir gülüşle düşerse başın
Yılma - bilki gökyüzü değişmiştir herzaman
Soluduğun dünyaya karşın.

■

Gün ne zaman erken bitse
Mutlak bir çocuk ölür uzakta
Günün bitmesin gülüm
Var gücünle çocukları kucakla.

■

Önce yürek önce inanç önce kavga
Sonra yüzün sonra elin saçların
Güzel olan halklarladır yalnız halklarla
Yoksa ne bir gül kalır bahçemizden ne bir
iz yarına

■

Dilimin ucunda yeşeren çığlığım
Doyumsuz bir tat veriyor bana
Kaçınılmaz bir günün sabahında gülüm
Çığlığım bir gül olacak saçlarına

gün dağların ardında

bilgin
adalı

Ağaçlar çiçeklenip yeşile döndü. Çocuklar yeniden sokaklarda. Bu kadar çok mu oldu öleli? Ağlamaz oldum ardından ne zamandır.

Öldü. Aynaya baktığımda değişen bir şey yoktu. Gülümseyişinin bir daha gözlerimde yansımayacağını düşündüğümde duydum ölümünü. Ölümündeki yalnızlığı yaşayabilmem için ölmem gerekirdi belki de. Beklenmedik bir anda gelişini ölümün, kanlı barutlu.

"Hadi kızım, çayını soğutma."

"Olur anne."

Bir sözü olurlamak denli kesin. Kesin ve yalnız. Bir kez, tek başına yaşanan, sıcak, kırmızı kanın soğuyup kararmasıyla tükenen bir şey. Tüketen. Sonra? hiç. Öldü işte. Ağaçlar çiçeklenip yeşile döndü, çocuklar sokaklara. "İnsanların olmadığı, insanca yaşamadığı yerde" kendini bulamayışın, var sayamayışın başlattığı bir savaştı kendini var kılmaya çalışırken ölümü kolaylaştıran. Bir şeyler adına yaşamayı ya da en doyulmaz sanıldığı çağda diriminden vazgeçip bir savaşı sürdürmeyi, sonuna değin yürütülmesinde kendini sınamayı yeni bir güne ulaşmak için...

Yollar ne kadar kalabalık.

İlkin yaşamayı tanımlamak gerek. Köyde ve kentte, yolda, kötü bir meyhanenin kirli masasında ya da lüks bir otelde gerdeğe girerken, yüznumarada, son model bir arabanın direksiyonunda, öküzün ardında, türkü dinlerken, gerdek çarşafını kapı önünde bekleyenlere uzatırken, işerken; yaşarken tanımlamak gerek yaşamayı.

Süslü vitrinlere bakan yüzlerce, binlerce çift göz ne kadar dolu özlemle. Önce burada tanımlamalı yaşamayı.

Bir tanımın ardından gelendir savaş. "Alın sizin olsun o beğenerek, özenerek baktığınız giyit." desem şu kadına, vitrini süzen gözlerindeki özlemin yerini ne alır ki? Ya da kapıp kaçıversem şunun elindeki gösterişli paketi, ne olur? Ne değişir yaşamaalrında?

Manken. Özenle hazırlanmış, kalıbına özenle dökülmüş. İpek saçlı, giyitleri albenili, gösterişli bir manken. Kokuşmuş bir öneridir. her manken. Değişen her modanın ilk öncüsü, değişmez orospusu. Çağdaş dişiliklerin simgesidir her manken. Bilse, canlanıp düşünebilse, cenaze törenlerini ya da törensiz gömülenleri görebilse ister miydi burada böyle dikilmeyi? İster miydi?

Bir tanımlamayla gelendir yaşama.

Yollar, kahveler, lokantalar ne kadar boş, ne kadar ıssız.

"Bir ağladım ki sorma. Ama ne çığlıklar aklın durur. Değdi ama o kadar gösteriye doğrusu. Derya'nın vitrinindeki maksi mantodan başladık, bütün Kızılay'ı dolandık. Neyi beğendiysem aldı babam..."

"Valla bizimkiler öyle ağlama numaralarına falan kulak asmaz oldular artık. Yeni bir numara bulmak gerekiyor her seferinde."

"Sizinki de iş be. Evde ben ne istesem hemen alınır. Hele bir alınmasın..."

"Şu kantin de ne sıkıcı oldu değil mi, yazıyla, afişle doldurdular her yanı. Yok devrimmiş, yok bilmem neymiş..."

"Dün biri daha öldürülmüş işte. Ne olsun istiyorlar ki?..."

"Bülent gelse de diskoya gitsek. Canım hiç istemiyor derse girmeyi."

Manken. Özenle dökülmüş kalıbına. Öylece duruyor orada. Eskiyip çöpe atılacağı günü bekliyor.

Yollar ne kadar kalabalık.

"Şensu, akşamları serin oluyor kızım, üstüne bir şey almadan çıkma dışarı."

"Olur anne."

Anneler bilir değerini yaşamayı biçimlendirmenin, yorgun elleri ve ağarmış saçarıyla an-

neler, rahimlerine kök salmış anısıyla bir ceninin, girişilen her savaşın değerini anneler...

"Anne, öldü, biliyor musun, öldürdüler. Kafasına tabancayı dayayıp arkadan..."

"Yaa, öyle mi, vah vah, çok üzüldüm, yazık olmuş. Üstüne bir şey almayı unutma çıkarken."

"Olur anne."

Günlerdir nasıl da görmemişim ağaçların çiçeklendiğini.

Sokaklar ne kadar kalabalık.

Hâlâ ağlıyor mudur annesi? Anlamış mıdır? Yeni bir dirimin peşine düşmüş müdür? Öğrenmiş midir bir ölümün temelinde yatan nedenleri?

Bir tanımlamayla gelendir savaş. Köyleri, kentleri, kahveleri, sokakları dolduranlar bilmiyor niye öldüğünü. Bilmiyor.

"Öldürdüler onu, biliyor musunuz? Gizlice sokulup ardından, tabancayla..."

Sıcak, sevecen bir bakış gözlerinde. Bir elinde eskimiş çantası, paketleri, öteki elinde torunu. Ana. Nine. Uzun yıllar yaşamışlığın dingin bakışı gözlerinde. Gözlerinin eskimiş kasları geriliyor birden.

"Anlayamadım evladım."

"Öldürdüler onu diyorum, duymadınız mı?"

"Kimi? Olamaz! Eve geldi ya öğleyin. İşindedir şimdi. Deli mi ne! Deli mi ne kız... Yürü yavrum. Tövbeler olsun, daha neler göreceğiz..."

Bilse bile umurunda değil. Duyduğu, gazetelerde okuduğu gün omuz silkmiştir neden öldüğünü düşünmeden.

Umurlarında değil hiç. Ölümden ne kadar korktuklarını düşünmeden omuz silkiyorlar. Bir tanımda direndikleri için öldürülenlerin, o korkunç cezaya çarptırılanların da kendileri gibi insan olduğunu; bahar çiçeklerini soluyarak yaşamak varken, direnip, yaşamaktan vaz geçebilmeleri için önemli bir neden gerektiğini düşünmüyorlar hiç. Neden ölündüğünü hiç düşünmeden okuyorlar gazetelerini, millî piyango bileti alıp toto oynuyorlar, tüketilmiş bir yaşamanın ardından astımlı ciğerleri ve romatizmalı bacaklarıyla sürüklüyorlar kendilerini. Yürüyüp gidiyorlar hiç durmadan.

Yollar ne kadar kalabalık.

Nasıl katabiliriz onları kendimize? Günlerdir buradayım. Günlerdir, önüme çıkan herkese anlatmaya çalışıyorum. Sessiz bir ölünün cenazesini izleyen kalabalıktaki o yepyeni dirimi uzatıyorum onlara.

"Size söylüyorum, duymuyor musunuz? Niye ağlamıyorsunuz? Niye anlamak istemiyorsunuz? Öldü o. Bir çiçek daha koptu sapından."

Ölümün başka yüreklerde yankılanmadığı, ölümün bile yankılanmadığı yerde ne yapsak boşuna, duyuramayız sesimizi. Boşuna mı? Duyuramaz mıyız?

"Dediğime bak sen benim. Yol geçecekmiş oradan. Şimdi metrekaresi yirmi beş lira, sudan ucuz. Altı aya kalmaz ikiyüz lirayı bulur. Yalnız istimlak bedelini alsan milyon vurursun. Kimseye sezdirmeden parça parça yer al oradan. Ben başladım bile. Yalnız, bir sezdirirsen hemen artırırlar fiyatı. Millet öyle açıkgöz oldu ki, paranın kokusunu almasın tek..."

Hayır, tek biçimi bu olamaz yaşamanın, bu olmamalı. Kararmış elleriyle kalem tutmayı öğrenmesi gereken yaşta gazete satan bir çocuk bile umuda dönüşebilmeli. Koşmanın o yaşta bir oyun olduğunu bilmeden dört bir yana koşturup, yaşamasını koltuğunun altındaki gazeteleriyle iki zeytine, bir simide, kahve köşelerinde sigara izmaritlerine sığdırmayı öğrenen bir çocuk sesimizi duyabilecek kadar büyüyebilmeli.

"Yazıyooor, bir öğrencinin daha öldürüldüğünü yazıyor, katillerin bulunamadığını yazıyor, gazeteler bugünün, yazıyooor..."

"Hey küçük. Gazeteci. Niye öldüğünü biliyor musun?"

"Bırak beni be abla. Valla bir şey yapmadım."

"Biliyor musun, sana güneşin doğuşundaki güzelliği gösterebilmek içindi belki de, sana insanca yaşamanın..."

"Valla bir suçum yok abla, bırak beni."

Gitti. Söyleyeceklerim vardı oysa ona. Niye bu kadar alışkın ki korkmaya? Niye bu kadar...

"Yazıyooor, bir öğrencinin daha..."

Kaygısız uçuşuyor serçeler. Daldan dala sekerek ötüşüyorlar. Karşıya, karşı kaldırıma geçmeliyim. Belki yaşayan, gözleri hüzünlü bir ışıltıyla tutuşan birileriyle karşılaşabilirim orada. Belki.

Yollar niye bu kadar ıssız?

Heykel.

Delip geçiyor sanki beni bakışı. Tunçtan dökme, kararmış. Yıllardır aynı yerde, kıpırdamadan, usanmadan. Ne yapar ki?

Ne yapabilirsin ki? Niye bana öyle bakıyorsun? Heykel.

Durağan bir anıt.

Yorgun belki de.

Akşam oluyor, hâlâ buradayım. Paylaşıyorum. Gözlerindeki acılı bakışı, gövdesini kaplayan tuncun ağırlığını, durağanlığını, yıllardır süregelen suskunluğunu paylaşıyorum. Aynı acıyı duyuyoruz birlikte. Ağırlaşıyor gövdem yavaş yavaş. İçim ısınıyor, heykele dönüşüyorum git gide, için ısınıyor, yürüyüşleri, söyleşileri, kalkan yumrukları, her adımda bilinen umutları anısıyorum. Tunca dönüşüyor etim kemiğim sert ve yılmaz. Şimdi burada herkes şaşırmalı buna, heykele dönüştüğümü görüp çevremize toplanmalı herkes. Durmadan büyümeli kalabalık, bu alana, öteki alanlara sığmaz olmalı. Kentten dışarı taşmalı, dünyadan dışarı taşmalı. Birlikte "Hadi." demeliyiz onlara, heykelle birikte, "Hadi."

Akşam oluyor. Yollar ne kadar karanlık.

Yollar ne kadar ıssız.

Artık eve dönmeliyim. Annem merak eder. Serçeler çoktan tünedi ağaçlara.

Hadi.

dağ günlüğü

boynu kirli adamları severim
sevdayı ve lorca'yı anlatanları
bütün gün bağrıma ve belime
bir matra gibi taktığım aşkı ve silâhı

acar bir kalemle çiziyorum
yayıktaki eli yündeki parmağı
avına erken duran şahanları
ve hiç korkutmadan ellerimle
yeni bir güze getiriyorum hayatı
çünkü yeni bir güz taydaşımdır
benim üstüne üstüne seğirttiğim
ve onu arkaladığım

güzel günler için hazırlıyorum
gırtlağımı ve bunca dudaklarımı
harcamadan başka şeyler için
gökyüzünü ince bir öncek gibi
takmadan bir göçebe gelini
hazırlıyorum gırtlağımı ve sesimi
çocukların çiğnindeki boncukları
güzel günler için

zaman bir geyik gibi beynimde
şafağımda bir çete tadı var
alnımı taşlara dayıyorum boyna
burjuva kentlerden ayrılalı beri
kavlığımı hiç çıkarmadım cebimden
yorgun bir köylü nefesi gibi
taşır oldum

A. Kadir BULUT

yurttaş

şellefyan gülbenkyan yurttaş
hakkı keskin değil

Çipil çipil gözlerim
bakar göğüm süzen mustafa kemal nerde
ışır hüznüm umudum bakışı gök bıçak
sevgim dolu gücüyle öfkem dolu
sevgim yurttaşı toprağımın
sevgim kısaca ben
var kopar sevgimi kökünden

bağımsızlık der atardı adımını
bağımsızlık ola adım
hüznümle atarım umudumla
öfkem sevgimle adımımı
öfkem yurttaşı toprağımın
öfkem kısaca ben
var kopar öfkemi kökünden

hele şu berlin ne yaslı kent
güç gözüm güç kulağım sesim yüreğim güç
göçer de göçer sevgim umudum türkeline
hüznüm öfkem ne güç
hüznüm yurttaşı toprağımın
hüznüm kısaca ben
var kopar hüznümü kökünden

mustafa kemal deme yasağını
söküp atar bu canlar türkiyeden
var belle umut altını üste toprağın
umudum yaşam südü halkımın
umudum yurttaşı toprağımın
umudum kısaca ben
var kopar umudu kökünden

hele var kopar yurttaşı sen

Yüksel PAZARKAYA

YAVAŞIN ISMAYIL

CELİLE CEM

Yolun iki yanı alabildiğine zeytinlikti. Kaptıkaçtı hızını almış gidiyordu. Dengesiz bir yapısı vardı. Asfaltın dalgalanmalarında habire zıplıyordu yukarı yukarı. İki adım ötede inecekmiş gibi ilişik oturuyordu yolcular. Her zıplayışta biraz daha tedirginleşiyorlar, sırtlarını arkalıktan koparıp öne doğru kaykılıyorlardı. Konuşmuyorlardı. Gözlerini ön cama dikmiş suskun bekliyorlardı inecekleri yeri. Orta kanapede oturan karı koca yörenin yabancısıydı. Onlar da konuşmuyorlardı. Zeytin ağacını böyle orman halinde görmemişlerdi hiç. Gökboşluğuna kara kalemle çizilmiş gibi duran yamru yumru ağaçlara çakılıp kalmıştı gözleri. Kilometrelerce, ardarda yanyana yüzlerce binlerce ağaç. Hep zeytin ağacı. Kadın, başını döndürmeden eliyle dokundu kocasına. Usullacık,

"Ne güzel zeytinlikler..." dedi. Bir doğrultuda donup kalan gözlerini, gri yaprakların bulutlaştığı çok uzaklara kadar gezdirdi. "Kimbilir kimlerin buralar..." Kabartılmış toprağa bakıp şaşıyordu nasıl işleyebildiklerine bunca ucu bucağı görünmeyen zeytinlikleri. Ürününü nasıl toplayabildiklerine şaşıyordu hep...

"Zeytin ormanının böylesine güzel olabileceğini düşünemezdim." dedi koca.

"Sizinkilerin zeytinlikleri de buralarda mı dersin?"

"Belki de..."

Bir süredir soluklarını tuttuklarının farkında bile değillerdi. Konuşmak, azcık olsun çevreden kopmak soluklarını genişletti.

"Anneme gönderdikleri yeşil zeytinlerin tadını unutamam. Annem öleli yemedim öylesini."

"Yemedik ya..." dedi kadın.

İkisinin de gözünün önüne geldi zeytinler. Etli, gergin, bir tarafları hafif esmerleşmiş, toparlacık... Öylesine güzel zeytin başka yerlerde yetişemez diye düşündü ikisi de.

"Ismayılın zeytinlikleri de buralardadır helbet..." dedi koca.

Kadın şaşardı kocasının İsmail değil de Ismayıl deyişine. Oysa şairdi. Her sözcüğün doğrusunu eğrisini bilirdi de yiğeni İsmaili anarken "Ismayıl" derdi nedense.

"Yıllar oldu görüşmiyeli." dedi koca. "Son gelişlerinde on üç on dört yaşlarındaydık." Bir süre gülümsedi, sonra gene anlattı. "Onu İstanbulu gezdirmeğe çıkarırdım. Sağ elinin serçe parmağını benim sol elimin serçe parmağına çengel gibi sımsıkı takar öyle dolaşırdı. Kaybolmaktan korkardı. Herkes bizim köylülüğümüze bakıyormuş gibi gelirdi bana. Utanırdım. Ama belli etmezdim Ismayıla." Kadın da güldü.

Ismayılın babasına Yavaş Usta derlerdi. Edremitin ünlü araba yapıcılarındandı. Kadın, kaynanasından çok dinlemişti Yavaş Ustaları. Kim bilir kaç kez anlatmıştı kızları Zehranın şişkoluğunu bile. Yavaş Ustayla kaynanası ardarda öldüler. Artık Edremitten zeytin sabun gelmez oldu. Bunlar da onlara kaynanasının ölümünü bildiren mektuptan sonra hiç mektup yazmadılar. Erkek bir kaç kez kaleme kâğıda davrandı ama onca şiir yazmış adam bir sayfacık mektuba ne yazacağını bilemedi. O güne değin Edremite mektupları hep annesi söyler o yazardı.

Kadın sordu,

"İsmail de araba yapabilir mi?"

"Babası öğretmiştir her halde. Ama zeytin para ediyor şimdi. Zengin olmuştur Ismayıl. Ne diye araba yapsın... İşçi tutar yaptırır."

"Doğru, zengin olmuştur. Baksana Ayvalıktaki dişçi bile tanıdı da -A... Yavışın İsmailin durumu iyidir.- demedi mi?"

Bir kasabaya daha gelmişlerdi. Mazısı bol bir parkı geçtikten sonra garajımsı bir yerde durdular. Karı koca, daha Ayvalıktayken şoföre akrabalarını sormuşlardı. Şoför, Yavaş Ustayı da, oğlu Ismayılı da tanımıyordu. Ama Edremitte bir bilen bulunurdu helbet.

"Abi" dedi şoför, burası Edremit. Nah orda kahve var. Çoklukla arabacılar o kahvenin ağzında olurlar. Bir yol sor bakalım onlara."

Karı koca, Edremite geldiklerini öğrenince acele indiler kaptıkaçtıdan. Ortalık kalabalıktı. Simitçiler, börekçiler, şerbetçiler, sucular, köfteciler, tekerlekli tablalarda şeftaliler, elmalar, üzümler. Dua satanlar, tesbih satanlar, gelen gi-

den, ortalık yığın yığın insan. Şoförün gösterdiği yana yürüdüler. Bir taraftan da Yavaşın Ismayılı soracak birini kestirmeye çalışıyorlardı gözlerine. Orada dinlenenlerden biri, hamal arabacı, bozması bir adam taşıtlardan inen yolcuları denetliyordu. Karı kocanın arandıklarını farketti, ilgilendi.

"Birini mi arıyosunuz."

"Edremitte akrabalarım var da. Araba yapıcısı Yavaşın Ismayılı."

"Ha..." dedi adam. "Burhaniyeden karım gelecek. Onu bekliyordum. Ama boş ver. Ben bilirim araba yapıcılarının yerini. Götürüvereyim."

Kadın, "Ama" dedi, "yolcunuz geliyormuş... Karınız..."

"Boş ver." dedi adam. "İş yoktu da bekleyivereyim dedim. Evin yolunu bilmez değil a..."

Bir sürü sokaklara girdiler çıktılar. Bu birbirine çok benzeyen sokaklar bir süre sonra ilgilerini çekmez oldu. Hep aynı kerpiç evler, pencerelerden bağıran radyolar, arada bir duvar tepelerinden görünen asma yaprakları... Kapı önlerinde kara kara donlu çocuklar oynuyordu. Kafaları cascavlak traşlıydı. Sokakların hemen hepsi de iri çakıl taşlarıyle döşenmişti. Zamanla yerlerinden oynamış, eğrilmiş büğrülmüş, sivrilmiş yassılaşmış bu taşların üstünde sandalla yürümek kolay olmuyordu. İkisinin de tabanları ağrımaya, bilekleri sık sık burkulmaya başlamıştı. O kadar dönüp dolaştılar ki bir ara ikisi de aynı sokaklardan tekrar tekrar geçtikleri sanısına kapıldılar. Adama kuşkuyla baktılar. O ise ayaklarının alışkanlığına kendini bırakmış yürüyüp gidiyordu. Karı koca, adamın yardımseverliğini çoktan unutmuşlardı. Üstelik öfkelenmişlerdi de içten içe. Kadın, yavaşça kocasına "Sorsana şu adama" diyordu, "nereye götürüyor bizi!.."

Sokağın altbaşına varmak üzereydiler. Evler seyrekleşmişti. Adam bir an durakladı. İşini bitirmenin gönül rahatlığı içinde, "geldik" dedi.

Kırımsı bir alana çıkmışlardı. Karşıda bir sıra kavak ağacı, sol tarafta birkaç dükkân vardı. Önlerinde, araba tekerlekleri, araba okları, demir parçaları, kalaslar, avandanlıklar yığılmıştı. İnsanlar çalışıyordu. Mintanlarının sırtları, kalıbınca, terden koyu koyu olmuştu. Dükkânların karanlık ağızlarında kıvılcımlar yanıp sönüyordu. Belli ki içerlerde demir dövülüyordu. Çalışanlar, yabancıları farkedince işlerini bırakıp doğruldular. Vücutları biraz öne kıvrık, adaleli ve güçlüydü. En çok, kaba yapılı ellerinin potlaşmış parmakları dikkati çekiyordu. Kısa bir süre karşılıklı bakıştılar. Sonra yol gösteren adam konuştu.

"Yavaşın Ismayıl akrabalarıymış. Onu aramaya gelmişler."

Karı koca burayı bulduklarına sevinmişlerdi. Çok yoruldularsa da şimdi Ismayıl onları bir arabaya atar eve götürürdü. Araba yapıcıları bir yandan adamı dinliyorlar bir yandan da erkeğin giyimini kuşamını süzüyorlardı. Gözündeki kalın camlı gözlüğe bakılırsa belli ki okumuş bir adamdı. Yavaşın Ismayılın akrabası olacağını akılları kesmedi. Biri erkeğe tekrar sordu.

"Yavaşın Ismayılı mı?"

"Evet."

"Beyim, o araba koşuyor."

"Araba mı koşuyor!.." Erkek bir iki saniye düşündü. Sonra.

"Ben" dedi, "Yavaş Ustanın oğlu Ismayılı arıyorum. Başkasıyle karıştırmayın sakın."

"Yangından sonra dükkânı kuramadı bidaha. Kızı yakın oturur."

Erkek,

"Bir zahmet gösterin." dedi. Bu defa da orada çalışanlardan bir delikanlı katıldı yanlarına. Daracık bir sokağa daldılar. İkisinin de içine bir sıkıntı çökmüştü. Birbirlerinin tedirginliğini, hiç konuşmadıklarından anlıyorlar. Bir süre burunlarının dikine bakarak yürüdüler. Suskunlukları, delikanlıyı belki de rahatsız etmişti.

"Bu sokakta göçmenler oturur" dedi. "Temizliğe, çiçeğe çok meraklıdırlar. Yılda iki kez badanalarlar evlerinin içlerini dışlarını."

Karı koca, o zaman bakındılar çevrelerine. Bembeyaz bir sokaktaydılar. Kamaşık bir aydınlık içlerine doluverdi. Bembeyaz duvarlardan yansıyan ışığın, yanar döner pulları gözlerinin önünden kaçışı veriyordu. Bütün evlerin pencere önlerine küçüklü büyüklü vita tenekeleri sıralanmıştı. İçlerinde çeşit çeşit çiçekler. Sarısı, turuncusu, alı, moru, kokulusu, kokusuzu şakım şakımdı vita tenekelerinde. Güneş, bir huninin ağ-

umutsuz turnalar

Güz yağmurları başladı demek ki ötelerde
Denize karışan suda bir tedirginlik var
Gökyüzünde bir yıldızın kayması gibi
Çıplak bir bebek gülümseyişini düşürür birden
yere
Ve sıyrılır sıcak düşlerden gözleri
Döndükçe döner içimdeki umutsuz turnalar
Ben bu yağmurlarda üşürüm hep ilk
soyunduğumdan beri

Ben bu yağmurlarda üşürüm hep ilk
soyunduğumdan beri
Ay bildiğimiz ay değildir; karanlık, kendine özge
Sis kaplamıştır ortalığı, kar ve donan suyun sesi
Bir ölü aydınlıkta varırım Şıhlar köyüne
Uzak çağlar canlıları gibi yabansı birileri
Ve ilk şiiri orada yazarım sevinin ölümü üstüne

Ve ilk şiiri orada yazarım sevinin ölümü üstüne
Biter o sıra yağmurun camlardaki alışılmış ezinci
Ve sokakların bir bilinçsiz esriklikte başını alıp
gitmişliği
Ve camlarda yağmur
Ve birden bütün fabrikaların yüreği durur
Yeni bir yürek aramaya verir kendini küskün
grevciler
Palandöken dağlarında paldır küldür çığ büyür
Serçeler ve bir de Erzurum garında çocuklar
üşür

Ellerini koyacak bir yer bulamazsın başlamıştır
oyun
Milyonla çift gözün donukça izlediği
Susun

Susun
Bir trenindeyim gece yarısı Orta Anadolu'nun
Uzayda bir ıslık gibi ova soyut ve sonsuz
Çelik ayaklı bir köprüden geçiyoruz
Ve teğetimizden geçiyor bir başka tren
Bir tren değil sanki bir yıldız kümesi
samanyolundan inen
Çok renkli giysiler içinde çok renkli insanlar
Kimi güneye açılacak, kimi batıya
Ellerimiz kalkmıyor; ürkeğiz ama
Gözlerimizde dostluk dolu merhabalar var

Gözlerimizde dostluk dolu merhabalar var
Ve ben sana gelmeyi düşünüyorum ilk kez burada
Kaç yıl geçtiğini aradan ansımak istemeden
Bir dost eli olarak -belki çocuklarına-
İki damla yaş geliyor sancılı gözlerimden
Ve üç kuruşluk Bebek tramvayı geçiyor
Yine bir ninni gibi vuruyor deniz Boğaz
kıyılarına
İçimin çatıları eskiyor, durmadan eskiyor
Ama bulutsuz bir güneş gibi uyanacağım ya
yarına
Radyo, yirmi iki kırk beş haberlerini veriyor

Radyo, yirmi iki kırk beş haberlerini veriyor
Büyük bir kavganın kanayan yerlerini veriyor
Ve seni bir kez daha unutmak zorundayım burada
Şimdi pirinç tarlalarına sızan çığlık çığlık ve
sıcak
Bir avuç kanı karışıyor bir çocuğun, kanıma
Ve Biafra'da hınç ucuyla içinin duvarlarına
Çirkin kıral maskları kazıyan kıvırcık, çıplak
Vitamin yoksunu yirminci yüzyıl çocuklarına
Oturup şiir yazabilirken ancak
Döndükçe dönüyor içimdeki umutsuz turnalar

Aydın YALKUT

---

zından süzülür gibi yoğundu bu sokakta. Dam oluklarının, sokak lâmbalarının simsiyah gölgesi duvarların bembeyaz badanalarına yapışıp kalmıştı. Böylesine güzel sokak ömürlerinde görmemişlerdi. Sokak bitmesin uzasın gitsin istiyorlardı.

"İşte" dedi, yol gösteren delikanlı "şu ev."

Durdular. Kapıya uzanmaya kalmadan bir çocuk çıkıverdi içerden.

"Hah..." dedi delikanlı, "Ismayılın oglu. Lan baban nerde? Bu bey akrabanızmış. Babanı arıyor.

Çocuk yabancılara şaşkın baktı. Önce suspus oldu. Sonra neşeli bir sesle.

"Babam bıçkıda." dedi.

"Hadi ablana seslen biyol."

"Yok ablam. İç kapı kilitli."

"Öyleyse amcayı evinize götür. Babanı da bul."

Delikanlı, misafirleri çocuğa teslim edip döndü gitti.

Erkek, tereddütle sordu tekrar,

"Sen Yavaş Ustanın torunu musun?"

"He... Ama dedem öldü. Babam bıçkıda şimdi."

"Bıçkı uzak mı buraya?"

"Elbet uzak. Babam sabah gider tee akşam gelir. Günde yirmi sefer yapıyor."

Çocuk, bütün bunları babası işte olmanın büyük sevinci içinde anlatıyordu böbürlene böbürlene.

"Sen şimdi bir payton bul. Bizi evinize götür. Sonra da babana haber ver olmaz mı?

Sokağı boylu boyunca yürüdüler. Bir ana yola çıktılar. Çocuk gelen geçen paytonlara işaret ediyor, atın arabanın büyük bir alışkanlık içinde önlerini kesiyor, hepsi de dolu geçiyordu. Sonunda boş bir payton yakaladı. Bindiler. Çocuk arabacının yanına oturmuştu. Orada gitmekten büyük zevk aldığı belliydi. Eve yaklaştıkları zaman erkek, çocukluğunda bikez geldiği bu sokağı anımsadı. Artık Yavaş Ustanın evine geldiklerinden hiç kuşkusu kalmamıştı. Bir ipucu bulmaya görsün, anıları su yüzüne çıkıverirdi hemen. Babası savaşta ölünce dımdızlak kalmışlardı yeryüzünde. Ninesi yılda iki kez satılacak bir şeyler bulur buluşturur, yüklenir başka kentlere giderdi satmaya. Sonra, sabun, yağ, tarhana, yarma, bulgur gibi evin en gerekli ihtiyaçlarını yüklenip dönerdi. "Edremitten aldım." derdi hep. Bir gidişinde onu da götürmüştü bu yolculuğa. Araba durdu. İki kanatlı tahta bir kapıdan büyük bir avluya girdiler. Yerlerde saman çöpleri, yem torbaları, çullar vardı. Her taraf at at kokuyordu. Çocuk, yandaki tahta merdiveni yıldırım gibi çıktı.

"Anne, nine, akrabalarımız geldi." diye çınkır çınkır bağırıyordu. Erkek, merdivenlerden bir sundurmaya çıkacaklarını hatırladı. Orada dizili bir sıra kapıyı, kapılardan sonra gelen duvar boşluğundaki kereveti, kerevetin üstündeki, pırtıllardan dokunmuş yaygının mavimsi temizliğini unutmamıştı. Sanki önünde bir çocuk, ninesinin elinden tutmuş çıkıyordu merdivenleri.

Çocuğun seslenişine, kapıların ikisi birden açılınca kendine geldi. İşte birinden yengesi, Yavaş Ustanın karısı çıkmıştı. Çok yaşlanmasına karşın yusyuvarlak, akça pakça, mavi gözlü yengesini hemencecik tanıdı. İhtiyar kadın, bir anlık tereddütten sonra tombul ellerini yukarı kaldırarak "O..." diye bağırdı. Sendeliyerek koştu. Bacaklarının üstüne zorlukla basıyordu. Kucaklaştılar. Haççe teyzelerinin oğlu yıllar sonra nereden çıkıp gelmişti... Yüzü hiç mi hiç değişmemişti. Tıpkı çocukluğundaki gibiydi. Her ikisinin de gözleri dolu dolu oldu. Erkek böylesine duygulanacağını hiç de ummamıştı doğrusu. Bir yandan ihtiyar yenge, bir yandan Ismayılın karısı durmadan bir şeyler ikram ediyorlardı. Kahveler, çaylar geliyor, misafirlerin arkalarına işlemeli yastıkları yığıyorlar, ellerine ikide bir menekşe kokulu lâvantalar döküyorlardı. Ismayıl da gelirverse de kavuşuverselerdi.

Sokakta bir araba sesi duyuldu. Bu, Ismayılın arabasının tekerlek sesleriydi. Sevinçle "Ismayıl." dedi ev sahipleri. Alışılmış bir ayak sesi gibi seçerlerdi tekerleğin ve atların nal seslerini. Arabanın durmasıyla sokak kapısının zembereğine basılması bir oldu. Ismayıl, merdivenleri bir delikanlı gibi çıktı sevinçten. Ama son basamakta iyiden iyiye nefesi kesilmişti. Erkek koştu kucakladı. Sokakta görse tanıyamazdı. On üç on dört yaşlarının Ismayılından hiç bir şey kalmamıştı. Yaşıt oldukları halde çok daha yıprak görünüyordu. Çipil gözlerinin renksiz bebekleri yanık yüzünde nokta nokta ışılıyordu. Yukardan aşağı oluklaşan yüz çizgileri çenesinde yuvarlandıktan sonra yollarını yitirip birbirine dolanmıştı. Önce heyecanla şaşkınlığın karman çorman olduğu bir ruh hali içinde ne yapacağını bilemedi. Hacce teyzenin oğlunu kalktı kalktı öptü. Böyle hiç beklenmedik bir günde çıkıp gelmesi... Yıllar sonra... Demek unutmamıştı onları... Sevinçten olacak, boğazına yumrular tıkanıyordu. Sonra sakinleşti. Bir süre sessiz, hasret dolu gözlerle baktı. Aklından Haççe teyzesinin yazdığı mektuplar geçti. Sandığın dibine saklattığı bu mektuplarda, Haççe teyzesi her defasında yazmıştı, biricik oğlunun okuyup adam olduğunu, manzumeler düzdüğünü, kitaplar yazdığını, hep okumuşlarla düşüp kalktığını. Yalnız kendi mi bir mahalle övünüyordu onunla. Ismayıl da bu mektuplar okunurken az mı sevinirdi... Birden bire kasketini çıkarmayı akıl etti. Terli alnı, yüzünün yanında ne kadar beyazdı.

Ismayıl, yorgun olmasına karşın kaygılı görünmüyordu. Kızlarını evlendirmiş, damadın biri Almanya'ya işçi gitmiş. Şimdi de bavullar dolusu öte beriyle tatile gelmişti. Kendi de hamdolsun bıçkıda çalışıyordu. Anasının romatizmalarından başka bir üzüntüleri yoktu.

Ismayılın araba sürücüsü olmasından, erkeğin içten içe duyduğu tedirginlik onu böylesine yıpranmış yaşlanmış görünce bir acıma duygusuna dönüşerek daha da arttı. Dayanamayıp sordu.

"Yahu Ismayıl, dükkân ne oldu da yandı?"
"Yaktılar..."
"Neden?"
Ismayıl bir süre sustu, sonra,
"Motor çıkınca araba yapıcısına iş kalmadı." dedi.
"Sonra..."
"Yaktılar işte... Üç beş kişi kaldılar... Karınlarını anca doyuruyorlar."
"Üzüldüm." dedi erkek.

Ismayıl, can acısını unutalı yıllar olmuştu. Şimdi olayı bir yabancı gibi anlatıyordu. Yiğeninin gerçekten üzüldüğünü farkedince,

"Boş ver." dedi. "Hem işin kötüsü mü olur. O gün öyle bugün böyle. Karnımız doyuyor ya..."

"Ya zeytinlik..."

"Küçük bir şeydi o. Babam ölünce ben dükkânla evi, Zehra zeytinliği aldık."

Ismayıl, iyi kötü bütün yaşantılarını hep gülümsemeyle anlatıyordu. Ev halkı da her olayın bir güldürü yanını bulup basıyorlardı kahkahayı. Kadın, ömründe hiç böyle bol keseden gülmemişti. Yaşantılarında vara yoğa ne denli üzüldüklerini, sinirlendiklerini düşündü. İşte bugün bile yol gösteren adama kızmamışlar mıydı... Kuşkuları nasıl kaçırmıştı rahatlarını... Niçin güvensizdiler... Bütün bunlar kafasından geçerken bir yandan da kocasıyle Ismayıla bakıyordu kadın. Şu iki erkeğin halleri, tavırları, davranışları, yorumları birbirine ne kadar yadırgıydı. Kardeş çocuğu demeğe kırk tanık isterdi doğrusu... Kafası geçmiş ihtimaller üzerinde işlemeye başladı. İsmaille kocası mademki kardeş çocuklarıydı, kocası da şair değil bir arabacı olabilirdi. Kim bilir hangi küçük raslantı onu arabacı olmaktan kurtarmıştı... Ismayıl da hem konuşuyor hem düşünüyordu. Ya o da Haççe teyzesinin oğlu gibi okumuş olsaydı kim bilir neler olurdu. Onca mürekkep yaladıktan sonra bıçkıdan aldığının kaç katı para kazanırdı kim bilir... Halleri vakitleri çok iyi olmalıydı... Keyf için buralara gelmek kolay mıydı... Tam aklına gelmişken kaç para kazandığını soracaktı ama oğlu kendinden carı çıktı. Bir bilmece çözümlemiş gibi bağırdı sevinçle,

"Takvim kâğıtlarında şiirlerini okuduğumuz amcam bu mu baba?"

"Helbet ya..."

Büsbütün sevinçten ağzı kulaklarına vardı çocuğun. Fakat bir büyük adamın karşısında olduğu sanısına kapılarak ciddileşiverdi. Ismayıl da sordu unutmadan aklına geleni,

"Kaç para verirler yazdıklarına?"

Bu soru erkeği oldukça şaşırtmıştı. Ne söyleyeceğini bilemedi. Önemsiz gibilerden elini boşlukta salladı. Bir sayı söyleyip gözlerinde küçülmek istemiyordu. Sözü değiştirmek için,

"Sen de büyüyünce şiir yazacak mısın?" diye sordu çocuğa.. Çocuk,

"Yok." dedi. "Araba koşacağım."

Erkek, kardeş çocuklarıyle dünyalarının bu denli farklı olabileceğini düşünmemişti buraya gelinceye değin. İçindeki tedirginlik tekrar kabardı. "Bu farklılaşma çocuklarımızda da sürüp gidecek..." diye düşündü. Yepyeni bir düşün bulmuş gibi yüzü ciddileşti. Bu konu üzerine neler yazılmazdı ki... Hemen şuracıkta aklına bazı dizeler bile gelivermişti. İlham perisini kaçırmadan acele edip yazmalıydı şiirini.

Hemen kaçmak istiyordu buradan. İlgilenmediği bir sürü konu dinlemekten zaten bunalmıştı. Acele saatine baktı.

"O... Gecikiyoruz." dedi.

Ev sahipleri şaşkınlıkla sordular,

"Nereye?"

"Ayvalığa."

Ismayıl, annesi, karısı oldukları biçimde dona kaldılar. Haççe teyzelerinin oğlunun bunca yıl sonra günü birliğine geleceği akıllarına gelmezdi hiç. Misafirler ayaklanmıştı. İhtiyar yenge yekindi kalktı yerinden. Romatizmalı bacaklarında o gücü nereden bulmuştu... İki kolunu iki yana açıp merdiven başına gerildi.

"Gidemezsiniz." dedi.

"Yatak yorgan yenile atılmıştı." dedi Ismayılın karısı da. "Ne sevinmiştim ilk siz yatacaksınız diye."

Ismayıl hiç konuşmuyordu. Bütün neşesi yitmişti. Erkek, "Müsaade et yenge." dedi. "Sonra kaptıkaçtıda yer bulamayız." Sesindeki kesinlik çok belirgindi. Yengesi tutunduğu trabzonu boşladı. Kolları iki yanına yorgun düştü. Çaresiz bir sesle,

"Olmadı." dedi. "Kırıldım..." Sonra yüreğindeki sevgi ağır bastı, "Bir daha nerde geleceksiniz..." diye yakındı.

Karı kocanın da içinde bir şeyler erimiş bir burukluk çörenlenmişti yüreklerine.

At kokulu avludan tekrar geçtiler. Ismayıl da garaja onlarla geldi. Artık bir daha buluşacaklarını sanmıyordu. Haççe teyzesinin oğlunun elini iki eliyle sıkı sıkı tuttu ve uzun uzun sıktı. Kaptıkaçtı yürüdü. Ismayıl uzun süre kasketini salladı durdu oracıkta.

edebiyatçıların doğum yerleri

tuncer uçarol

Eedebiyatçıların yaşama bölgelerinden konuşulurken, genellikle doğum yerleri anılır, oralı kabul edilirler. Bir araştırmacı bu konuda; **"Doğum yeri,** sonradan açıklanması gereken belli sayıda olayları aydınlığa kavuşturmağa yetmektedir" diyor (1). **Papirüs** dergisinde (Nisan 1967/11) edebiyatçılarımızın yaşama bölgeleriyle ilgili imzasız bir başyazıda da, edebiyatımızdaki halklaşmağa doğum yerleri ölçüt alınmıştır.

Kuşkusuz; bir edebiyatçı (ya da herhangi bir insan) kişiliğinin oluşumunu yaşama bölgelerinin etkileri yönünden incelerken, çocukluğun ilk yıllarının geçtiği yerlere bakmak yetmiyecektir. Sonraki çocukluk yaşlarının, ergenliğin, gençlik ile yaşlılığın yaşandığı yerleri de araştırmak gerekecektir.

Ancak, böyle bir didiklemeğe başlangıç olarak alınacak çocukluğun ilk yıllarının geçtiği yerlerin de, sonraki yerler arasında daha belirgin, daha önemli bir etkinliği bulunacaktır. Çünkü; "İlk iki yaş arasındaki sosyal gelişmeler çocuğun bütün hayatında son derece önemlidir. Bunu bazı kimseler biraz obartılmış bulabilirler. Freud bu ilk yılları insanın sosyal tavırlarının gelişmesinde temel sayar. Bu zaman içinde çocuk bir kaç yüz kelimelik bir dile sahip olur; toplumsal yaşamada faydalı olan bir çok araçların kullanılmasını, bir çok sade saldırma ve savunma metodlarını, toplumsal yaşamada gereklerine göre birçok fonksiyonlarının kontrol edilmesini öğrenir; içinde yaşadığı grubun isteklerine uymak için bir istek duymağa başlar. 2 - 6 yaş arasında toplumsal gelişme büyük bir hızla artar." (2).

Özellikle, 1927 yılına kadar en az % 83,6'sı (1950 yılında % 81,5'i, 1965 yılında % 71,7'si) köy yaşamı sürdürmüş olan ülkemizde (3), köy özelliklerinden gelen aşırı doğal ve toplumsal koşullamalar gözönüne getirilirse, ilk çocukluğun yaşandığı yerin edebiyatçılarımız üzerindeki etkileri daha da iyi yakalanabilecektir.

Yalnız bu yönden yapılacak araştırma ve incelemeler daha çok bir **edebiyat coğrafyası** çalışması olacaktır. Çocukluğun edebiyatçı üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak için; onun anne ve babası ile, ilişki kurduğu insanların sınıfsal durumları, meslekleri, öğrenim dereceleri gibi tutamakların bilinmesine de gereklilik duyulacaktır. (Edebiyatçıların çocukluk anıları bunun için yazılmalıdır. Anılar, bunun için onlardan istenmelidir.)

Bu durumda inceleyiciler için de; her şeyden önce, edebiyatçıların çocukluk yıllarını nerede geçirdiklerini saptamak zorunluluğu doğmaktadır. Bu gibi bilgilerin çok eksik olduğu, bunları bir araya toplayan soluklu yapıtların (sözlüklerin, ansiklopedilerin) bir - ikiyi geçmediği ülkemizde ise, bu alanda yapılacak çalışmalarda,

bazı tutamaklardan yararlanmaktan başka yol kalmamaktadır.

Gerçekte, edebiyatçıların hangi yerde, hangi tarihler arasında yaşadıkları kesinlikle saptanabilse bile; bu durumda da, tüm edebiyatçılarımız için genelleme yapmak kaygısiyle yola çıkılacağından, her edebiyatçının yer değiştirdiği tarihler değil, gene önemli yaş dönemleri göz önüne alınacaktır. Bu dönemlerinde nerede yaşadıkları bilinmek istenecektir. Örneğin; edebiyatçı, okul yaşına kadar nerede yaşamıştır? Okul dönemlerini, çalışma dönemini, emekliliğini nerelerde geçirmiştir gibi..

Bu dönemleme, vücut gelişimindeki evrelere göre de yapılabilir, Eğitim psikolojisi yönünden daha ayrıntılı olarak da ele alınabilir. Ne var ki, bunlar için de o ayrıntıda tarihler ve yerleri saptanmış olmalıdır.

Bu nedenle; kolayca yakalanabilir olan, ilgili sözlük ve ansiklopedilerde de görülebilen doğum tarihleri ve yerleri, öğrenim tarihleri ve yerleri, iş yerleri, ölüm tarihleri ve yerleri belirli tutanaklar olarak ele alınabilir.

İlk çocukluk yıllarının yaşandığı yerleri saptamak yönünden, böylece **doğum yerlerinin önemi** de ortaya çıkar. Doğan çocukla ailesinin hemen başka bir yere taşınamıyacağını büyük olasılıkla kabul edersek, doğum yerlerinin göstergeliğine daha bir güvenebiliriz. Kaldı ki, iç turizmin, iş hareketliliğinin daha yeni yeni kımıldamağa başladığı (11. yüzyıldan bu yanaki) ülkemizde, sık sık yer değiştirmeleri de olanak dışı sayabiliriz.

Bu yöntem tartışmaları sonucuna göre de, bir alt veri olarak **edebiyatçılarımızın doğum yerleri haritasının** (öğrenim yerleri, iş yerleri, ölüm yerleri haritalarının) çizilmesi, ilgili rakamların ve yan bilgilerinin ortaya konulması gerekmektedir. Bu da, ülkemiz edebiyatını etkileri altında bulunduran şehirlerimizin bilinmesinde, bu şehirlerin etki dereceleri ile yönlerinin araştırılıp tartışılmasında yararlı olacaktır. Özellikle, devrimci edebiyatımıza daha gerçekçi bir bakış açısı getirecektir..

Çünkü, bu alandaki veriler, ülkemizin toplumsal yapısında görülen dengesizlik ve çelişkilerin edebiyatçılarımızın bölgeler içindeki dağılımında da bulunduğunu gösterecektir. Daha da önemlisi, giderek, bu durumun edebiyatımıza yansımasındaki kuşkulu olguya da dikkati çekecektir.

11. YÜZYILDAN BU YANA EDEBİYATÇILARIMIZIN DOĞUM YERLERİ :

Behçet Necatigil'in 1968 tarihli **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**'nde, bugüne kadar aydınlar katında kitaplara geçmiş eski - yeni 616 edebiyatçımız hakkında bilgi bulunmaktadır (4). Bunların da 567'sinin doğum yeri saptanabilmiş olup 507'si (% 89,2) bugünkü sınırlarımız içinde, 60'ı da (% 10,8) bugünkü sınırlarımız dışında doğmuştur.

Bugünkü sınırlarımız içinde doğan 507 edebiyatçımızın, günümüz iller bölümlemesine göre doğum yerleri dağılımına bakıldığında hastalıklı bir durumla karşılaşılmaktadır. Bu dağılımda edebiyatçı tertemiztir. Çünkü, edebiyatçının doğum yerini seçmekte hiç bir özgürlüğü yoktur. (Ancak, bu seçim olanakları yaşı ilerleyip de edebiyatçının eline geçtikçe, daha da hastalıklı bir dağılma, daha doğrusu "yığılma" dikkati çekmektedir!..)

Daha kestirmeden açıklanırsa; 11. yüzyıldan bu yana gelmiş geçmiş ve bugün yaşayan 507 edebiyatçımızdan 221'i (% 43,6'sı) İstanbul'da doğmuştur!... Geri kalan 66 ilimizde doğan edebiyatçı sayısı ise 286'dır (% 56,4)...

İstanbul dışında kalan her bir ilimizde saptanmış doğum sayısı dağılımı ise şöyledir:

15 edebiyatçı : Konya.

11 edebiyatçı : Adana, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Edirne.

10 edebiyatçı : Balıkesir - Çanakkale, Tekirdağ.

9 Edebiyatçı : Trabzon

8 edebiyatçı : Aydın, İzmir, Sivas.

7 edebiyatçı : Erzincan, Kayseri, İçel.

6 edebiyatçı : Erzurum, Malatya, Muğla, Tokat, Urfa, Zonguldak.

5 edebiyatçı : Antalya, Eskişehir, Manisa, Niğde.

4 edebiyatçı : Amasya, Hatay, Denizli, Elâzığ, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu.

3 edebiyatçı : Bolu, Burdur, Çankırı, Yozgat.

2 edebiyatçı : Afyonkarahisar, Artvin, Çorum, Kars, Kırklareli, Kırşehir, Kütahya, Maraş, Nevşehir, Samsun.

1 edebiyatçı : Bilecik, Bitlis, Isparta, Kocaeli, Muş, Ordu, Sakarya, Sinop, Tunceli, Rize, Uşak, Van.

Edebiyatçı doğurmamış iller : Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Hakkari, Mardin, Siirt.

Görülüyor ki, İstanbul dışında kalan illerimizde edebiyatçı doğumları 15'i geçmemektedir. Bunlardan da, ilk sıralarda yer alan 22 ilin her birinde 6 - 15 arasında doğumlar olurken, geri kalan 38 ilin her birinde 1 - 5 arasında doğumlar olmuştur. Doğu bölgemizdeki 6 ilimizde ise hiç edebiyatçı doğmamış görünmektedir!.. (Öte yandan; 8 - 15 edebiyatçı doğuran ilk beş sıradaki 13 ilden 11'inin de İstanbul gibi Batı'da olması göze çarpmaktadır.)

Ancak, yukardaki sıralamalar, konuya kolayca girebilmek bakımından "doğum sayısı" yönünden yapılmıştır. Oysa, illerimiz yüzölçümlerinin farklı olması, doğumlar dağılımının araştırılmasında bu kolay kullanılabilir ölçütün sakıncalı olduğunu göstermektedir. Nitekim, Konya ili örnek alınırsa; bu ilin, 15 edebiyatçı doğurarak yukardaki sıralamada İstanbul'dan sonra geldiği, "doğum yoğunluğu" yönünden ele alınınca 34. sıraya düştüğü anlaşılır! 29. sıradaki Hatay da, böylece 8. sıraya çıkar!. Bu nedenle, edebiyatçılarımızın doğum yerleri haritasının doğru çizimi için "doğum yoğunluğu"nun gözönüne alınması daha doğru olur.

Böylece hazırlanan **doğum yerleri haritasında** da; o derece şaşırtıcı, ama (çeşitli yönlerden araştırıp irdeleyince rastgele olmadıkları anlaşılan) o derece gerçekleri yansıtıcı **bölgeleşmeler** görülmektedir. Bunu şöyle belirtebiliriz : Ülkemiz, çok belirgin olarak, yukardan aşağı üç doğurgan bölgeye, üç kısır kuşağa ayrılmıştır. Üstelik bunlar da, bir doğurgan bölge, bir kısır kuşak oalrak sıralanmıştır. Şöyle (5) :

Batı Doğurganlığı : En doğurgan bölgemizdir. Dikkati çekecek biçimde, hiç kopmadan kuzeyden güneye; Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, İstanbul, Çanakkale, Balıkesir, Bursa, İzmir, Manisa, Aydın, Denizli, Burdur, Muğla illerini kapsar. Ortalama doğum yoğunluğu 2,46'dır. Yani, bin kilometrekareye ikibuçuk kadar edebiyatçı doğumu düşmektedir.

Batı Kısırlığı : Gene dikkati çekecek biçimde, hiç kopmadan kuzeyden güneye inen bu kısır kuşakta, sırayla; İzmit, Adapazarı, Bilecik, Kütahya, Uşak, Afyonkarahisar, Isparta, Antalya yer almaktadır. Ortalama doğum yoğunluğu (2,46'dan) birden 0,19'a düşmüğtür.

Orta Doğurganlığı : Gene hiç kopmadan kuzeyden güneye inen; Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Kayseri, Niğde, Mersin, Adana, Hatay illerini kapsar. Batı Kısırlığı'ndan sonra gelen bu bölgede doğurganlık tekrar artmıştır. Ortalama yoğunluk 0,40'tır.

Orta Kısırlığı : Samsun, Ordu ile, Sinop, Çorum, Yozgat, Maraş, Adıyaman'ı kapsayan bu kuşakta ortalama doğum yoğunluğu tekrar düşmüştür. 0.16'dır.

Doğu Doğurganlığı : Artvin ile, hiç kopmadan güneye inen Giresun, Trabzon, Gümüşhane Amasya, Tokat, Sivas, Erzincan, Malatya, Elâzığ, Diyarbakır, Urfa, Gaziantep'i içine alır. Yoğunluk gene artmış, 0.51 olmuştur.

Doğu Kısırlığı : Hiç edebiyatçı doğurmayan 6 ilimizden 5'ini de içinde bulunduracak kadar kısırdır. Bu da, hiç kopmadan, (yalnız; öteki kısır kuşaklar gibi bir çizgi -bir il- üzerinden değil, iki çizgi üzerinden kuzeyden güneye inen) Rize, Kars, Erzurum, Ağrı, Tunceli, Bingöl, Muş, Bitlis, Van, Mardin, Siirt, Hakkari'yi kapsar. Yoğunluk gene düşmüştür. Üstelik, ülkemizin en düşük doğum yoğunluğudur : 0,09...

Ülkemizde, 8 - 9 yüzyıllık geçmişe karşın, bin kilometrekarede ortalama olarak bir edebiyatçı doğumuna bile rastlanmamaktadır!. 0,66'dır bu yoğunluk!.

uzak bir anıya selâm diye

Dağlara gölge vurmuyor şu sıra
soğuk bir imgede o uzak özlem
erik ağaçları daha ilk güneşte çiçek
oysa o yürünen yalnızlıklar..

Bir deniz bir mavi dağlar upuzun yeşil
gölgeler tepesinde güneşle iniyor suya
en uzak yaylalara o ince sürgün - HANİ
NERDE ?

Başka bir akış bu gökyüzünün elinde
kırık bir dalmış oysa sürüdüğümüz
uzun boyunlu şişelerden ışık düşmüyor ar-
tık
uslu yamaçlar bir selâm oldu - UÇUP GELEN

Halil ŞAHAN

Bu düşük ortalama yoğunluğun bölgeler arasındaki dağılımı ise dengesizdir. Hastalıklıdır. Batı'dan Doğu'ya doğru (genel olarak) gittikçe düşmektedir. Yukarda belirtildiği gibi; Batı Doğurgan Bölgesi'nde doğum yoğunluğu 2,46 iken Orta Doğurgan Bölgesi'nde 0.40, Doğu Doğurgan Bölgesi'nde 0,51'dir. Kısır kuşaklarda ise; Batı' dan Doğu'ya doğru 0.19, 0.16, 0,09'dur..

Yoğunluk dağılımı incelemeleri, **iller yönünden** de ayrı ayrı ele alınabilir. Bu da, edebiyatçılarımızın doğum yerleri haritasının gerçek görünümü içinde bize ayrıntılı bir sıralama verir. Sıralama, aynı yoğunluk kümeleri içinde şöylece gösterilebilir :

1. Yoğunluk Kümesi : İstanbul ilidir. Ülke ortalamasında bin kilometrekareye 0,66 edebiyatçı doğumu düşerken, İstanbul'da bu yoğunluk 38,71' dir.. Bir başka deyişle; ülkemizde ortalama olarak bin kilometrekarede edebiyatçı doğma olasılığı bir edebiyatçıya yakın iken, İstanbul'da bu 39'dur..

2. Yoğunluk Kümesi : (1,01 - 2,00) : Trabzon, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale illerini kapsar. İstanbul'daki doğum yoğunluğunun fazlalığı; ondan hemen sonra gelen Trabzon'da yoğunluğun 1.92, Edirne'de 1.76, Tekirdağ'da 1.61, Çanakkale'de 1.03 olmasiyle çok daha iyi anlaşılır.

3. Yoğunluk Kümesi (0.76 - 1.00) : Aydın, Bursa.

4. Yoğunluk Kümesi (0.51 - 0.75) : Hatay, Amasya, Diyarbakır, Balıkesir, Zonguldak, İzmir (0.67), Adana (0,64), Tokat, Giresun, Erzincan, Gaziantep'tir. Bu kümede yer alan İzmir, ülke ortalamasının birazcık üstünde görünmektedir. Adana'dan başlayarak daha soraki ve daha aşağıdaki 54 ilimizde bu yoğunluk ülke ortalamasının altındadır. Buna göre de, ülke ortalamasının üstünde doğum yoğunluğu olan 13 ilimiz var demektir. Bu noktayı şöyle de açabiliriz : Yoğunluk ortalamanın üstünde kalan 13 ilde 323 doğum (% 64) saptanmışken, ortalamanın altında yoğunlukta kalan 54 ilde saptanmış doğum sayısı ancak 184'tür (% 36)..

5. Yoğunluk Kümesi (0.26 - 0.50) : Malatya, Muğla, Burdur, Elazığ, İçel, Kayseri, Gümüşhane, Eskişehir, Nevşehir, Ankara, Manisa, Çankırı, Niğde, Denizli, Sivas, Konya, Urfa, Kastamonu, Kırklareli, Kırşehir, Artvin, Bolu.

6. Yoğunluk Kümesi (0.01 - 0.25) : Kocaeli, Rize, Antalya, Erzurum, Bilecik, Sakarya, Yozgat, Samsun, Uşak, Kütahya, Ordu, Sinop, Çorum, Bitlis, Maraş, Afyonkarahisar, Tunceli, Muş, Isparta, Kars, Van.

7. Yoğunluk Kümesi : Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Hakkari, Mardin, Siirt'tir. Bu kümeye, burada, bilimsel görünebilmek için "yoğunluk kümesi" denilmiştir. Oysa, bu kümedeki illerde edebiyatçı doğumuna rastlanılmamaktadır. Dolayısiyle, bu kümeye, "yoğunsuzluk kümesi" demek daha doğru olacaktır.

Edebiyatçı doğum yoğunlukları, **coğrafya açısından** kabul edilen yedi bölgeye göre de kümeleştirilip sıralanabilir. Şöyle (6) :

Marmara Bölgesi	3,83
Karadeniz Bölgesi	0,43
Ege Bölgesi	0,40
Akdeniz Bölgesi	0,37
İç Anadolu Bölgesi	0,33
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	0,29
Doğu Anadolu Bölgesi	0,20
Türkiye	0,66

Böyle bir sıralamada da; (ilerde yapılabilecek yorumlarda değerlendirilmesi gereken önemli bir tutamak olacağı için üzerinde duruyorum) İstanbul ilinin olağanüstü yoğunluğu bir yana bırakılsa bile, Marmara Bölgesi'nin öteki illerinin ortalama yoğunluğu, öteki bölgelerin gene üstünde yer almaktadır : 0,85'tir.

Evet! Coğrafya bölgeleri içinde Marmara Bölgesi edebiyatçı doğum yoğunluğu yönünden neden birincidir de, Karadeniz Bölgesi ikinci, Ege Bölgesi üçüncüdür?.. Acaba, doğum yerleri dağılımına göre ortaya çıkan yedi edebiyatçı yoğunluk kümesini ayrı ayrı oluşturan etkenler nelerdir?... Üç doğurgan bölge, üç kısır bölge sıralamasının açıklaması nerelerde bulunabilir?..

Bu sorulara; ülkemiz coğrafyası, nüfus dağılımı, tarihsel birikimi, ekonomik durumu gibi yönlerden yanıtlar bulunabilir. Bunlar ise, ayrıca araştırılıp incelenmesi gereken konulardır.

---

(1) Robert Escarpit: **Edebiyat Sosyolojisi**, çev. A. T. Yazıcı, R. K. Kültür Serisi, 1968, s. 46.

(2) V. B. Pars, H. Ciritli, M. Enç, T. Oğuzkan : **Eğitim Psikolojisi**, M. E. B. Devlet Kitapları, tarihsiz, s. 72.

(3) Özel İhtisas Komisyonu Raporu : **Şehirleşme Sorunları**, D. P. T. Yay., 1966, s. 2.

(4) Behçet Necatigil : **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Varlık Yay., Eylûl 1968. Kasım 1970 de **Sözlük**'ün yeni baskısı yapılmış olup haklarında bilgi verilen edebiyatçı sayısı 683'e çıkarılmıştır. İnceleme, 1969 yılında yapıldığından 1968 baskılı **Sözlük** üzerinde çalışılmıştır.

(5) Yoğunlukların bulunmasında kullanılan il yüzölçümü rakamları 1965 yılı rakamları olup **Türkiye İstatistik Yıllığı 1968**'den (D. İ. E. Ya., 1969, s. 31) alınmıştır.

(6) Yoğunlukların bulunmasında, Prof. Faik S. Duran'ın **Büyük Atlas**'ından (Kanaat Yay., tarihsiz) yararlanılmıştır.

YAYIN DÜNYASI

barış boğaç

BİR ŞİİR VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Yeni Dergi'nin NİSAN - 71 sayısında İlhan Berk'in "HÜSEYİN ÇAPKAN İÇİN AĞIT" adlı değişik bir şiiri vardı. Bu şiir, Berk'in yeni bir açılımı kanı'mca. Toplumculuğa dönüşünü muştuluyor bir bakıma. Ayrıca toplum devinimleri karşısındaki ince bir duyarlığın eşsiz bir dil işçiliği de denebilir "AĞIT" için.

İlhan Berk'in şiir çizgisinin en tutarlı yanı dilidir. O, dil konusunda gösterdiği titizliği içerik konusunda göstermemiştir. Öyle ki Berk'in şiiri baştan sona gözden geçirilecek olursa, bütün çabasının dili yüceltmek olduğu görülür. Ki türlü zamanlarda kendisi de bunu belirtmiştir. "HÜSEYİN ÇAPKAN İÇİN AĞIT" da sürekli uğraşmaların ve aramaların sonunda ulaşılmış bir aşamaya tanık oluyoruz. Ama bu aşama yalnızca dilin özgünlüğünden değil. Berk, asıl diliyle sağlam bir söyleyiş gücü elde ediyor ki, bu onun öz'ü derinliğine kavramasını sağlıyor. İlk bakışta yalınç gibi görünen öz, çok yönlü bir etkileme gücüyle sarıyor insanı.

Berk için yalnızca bir dil ustasıdır demek yetersiz bir değerlendirme olur elbet. Zaten ozanın asıl işi, dil işçiliği değil midir? Ben, yukarıda da sözkonusu ettiğim gibi dil konusunda varılan bir aşamayı saptamak için duruyorum üstünde bunun. Çünkü Türkiye'de bugünkü dil ortamının sağlam bir başarısıdır Berk'in şiir dili. O derece ki, Berk, Ulus'taki günlüğünde kitaplardan söz ederken bile şiirsel bir dille yazmaktadır.

Berk, - bir yere kadar haklı olan - "burjuva şair" liğiyle suçlanmıştır hep. Okuru ve toplumu hiçe sayan sözlerinden dolayı da bu suçlamalar zaman zaman yoğunlaşmıştır. Oysa Berk'in şiir geçmişinde yetkin toplumcu örnekler de vardır. Ayrıca onun kişiliğinin iç yapısı toplumdan çok kendisiyle ilgilenmesini zorunlu kılmıştır. Gerçi İkinci Yeni'nin öncüleri arasında bulunmasından dolayı, Berk için de 950 - 60 döneminin baskı yönetimine boyun eğmiştir denebilirse de bana göre bu geçersizdir. Özellikle bu yargım Berk'e ilişkindir. Az önce de değindiğim gibi, onun İkinci Yeni içinde yer alması üstelik bu akımın savunuculuğunu yapması, bu akım aracılığıyla kişisel iç dolgunluğunu boşaltma olanağı bulmasındandır. Fakat ortaya koyduğu ürünlerde salt onun kişiliği var gibiyse de Türk toplumunun belli bir dönemi somutlaşır bir bakıma da. Daha açık söylemek gerekirse, Berk'in şiirlerine yansıyan kişiliğini, Batılılaşma çabası içinde türlü uyumsuzlukların acısını ve bunalımını çeken, kendisini bir türlü bir yere koyamayan aydın Türk insanı vardır. Galile Denizi'yle çıkılan yolculuk Berk'i, Aşıkane'ye kadar getirir. O, Aşıkane'de asıl söylemek istediğini söyler. Bu hem bir başlangıç, hem de bir sondur. Kendi deyimiyle : "Uzun zaman kapalı kalmış bir yönünü, cinselliğini deşer." Aşıkane Berk'in. Onun cinselliği aslında çürümüş, üstelik yokolmuş bir toplumun ağır tortusunu taşır. Bu tortu tam anlamıyla bir çıkış yolu bulamamıştır. İkinci Yeni'ye kadar. Berk'in İkinci Yeni'yi, kendini yadsırcasına savunması, bireyselliğini kutsamak içindir. Çünkü, kişiliğinin oluşumundaki toplumsal etmenlerden kaçarak, kendi özünü kutsamak istemiştir.

Bütün bunlarla birlikte Berk'in sonunda buraya yani "HÜSEYİN ÇAPKAN İÇİN AĞIT" a gelmesi yazgısal bir sonuçtur. Aşıkane'de uzun bir şiir serüveninin son fakat önemli sözünü söylemiştir çünkü. Şimdi insan bu çıkışın ardı gelecek mi diye düşünüyor. Bu eşsiz dil işçisinin biraz da kalemini toplumu kutsamak için kullanmasını özlüyor. Ve Berk bu işi sürdürürse yeni bir aşamayı yada birikimi kısa zamanda tutturacaktır. Bakalım ve bekleyelim.

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

(2. sayfadan)

Valinin sayın eşi, ildeki sosyal derneklerin, hemen hepsinin başkanıymış. E, tiyatrolar da, Anadolu turnelerinde, hangi kente gideceklerse, önce bu sosyal derneklerle anlaşıyorlar, o dernek yararına gidip temsil veriyorlar ve fiks bir ücret alıyorlar. O il'e gidileceğinde de, tiyatronun baş vurduğu sosyal dernek, önce başkanımıza soralım diyor. Başkan da vali eşi. Vali de, tiyatroları, kendine göre sınıflandırmış. Şu tiyatro, yalnız bulvar piyesleri oynar, bu tiyatro sosyal meselelere değinen piyesler oynar. İşte vali bu tür oyunlara karşı bir tutumda. Bunun için de, validen eşine, eşinden sosyal derneğe, sosyal dernekten de o tiyatroya cevap:

— Biz, falan tiyatroyla anlaştık, sizinle anlaşamayız.

◎ tiyatro, bu cevabı aldı ya, kendi hesabına da gidemez o ile. Önce, temsil verecek salon bulamaz. Bulsa, ne yapıp edip, temsil vermesi önlenir. Baskınlar, tehditler filân. Bu sadece, sözünü ettiğimiz ilde değil, birçok kentlerimizde de böyle. Bazı gayretli valiler gibi, bazı belediye başkanlarımız da, sinemalara emir verirler. Falan tiyatroya sinemayı kiralamayacaksın. Eh, hele bir kiralasın. Kiralayamaz. Bunun için de bazı tiyatro topluluklarımız bazı il ve ilçelere gidemez. Anayasamızın teminatına rağmen, her-

kes, bilim ve sanatı yayma hakkına sahip olamaz böylece. Bu hak, Anayasaya rağmen, Anayasa dışı kuvvetlerin Anayasa dışı tutumlarıyla kısıtlanmıştır. Oysa, bu özel tiyatro toplulukları, Devletin ödevi olan Anadoluya tiyatroyu götürme ve yayma görevini yapıyorlar. Devlet, kendisinin yapamadığı bu ödevi yapan tiyatroları, teşvik etmeli, ona yardımda bulunmalı. Hadi yardımı bir yana bırakalım, onları, her türlü saldırıdan korumalı. Bunun için de hükümet, açık ve seçik olarak, bu saldırılara karşı olduğunu kuvvetli ve inandırıcı bir biçimde kamu oyuna duyurmalı. Hiç olmazsa, önce, Vali gibi, Emniyet Müdürü gibi, Belediye Başkanı gibi kimseler, Anayasanın çizgisine gelirler, ondan sonra da kültür ve sanat düşmanı olarak şartlandırılan toplumun bir kesiminin cesareti kırılmış olur. Eğer tez elden bu yapılmazsa, bu yaz sezonu boyunca, gene, Anadolunun şu ilinde, bu kasabasında, tiyatrolar basılacak, sanatçılar döğülüp harekete uğrayacak. Ne yazık, ne hazin bir durum!

SANAT GÜVENLİĞİNE ÖNCELİK

Yurdun bütününde, can ve mal güvenliği yanında, sanat ve kültür güvenliğini sağlamak da hükümetin baş ödevlerindendir. Özellikle, adına reform kabinesi denilen Erim hükümeti, bunu öncelikle sağlamalı. Programda ve güven oylamasından sonra, her ne kadar bu konuda hükümetten hiç bir ses gelmediyse de, biz bunu umutla bekliyoruz. Çünkü, reformcu niteliğini taşıyan bir hükümet, reformların, sadece, yeni vergiler koymak, konmuş vergilerin oranını arttırmaktan ibaret olmadığını bilir. Bugüne değin, çok ihmal edilmiş, üstelik devamlı engellenmiş olan kültür ve sanat hayatımızı, ileri bir çizgide ele almak durumundadır hükümet. Sanatı ve sanatçıyı korumayan, ona gereken değeri vermeyen bir devletin temeli olamaz.

Bir umut dalgalanışı gibi kulaklarımızda yankı yapan Kültür Bakanlığı kurulacağı vaadi gerçekleşinceye kadar, ilk iş olarak kültür ve sanat güvenliği sağlanırsa, hava hemen değişir. Böylece, bir daha geriye dönülmeyecek tedbirlere zemin hazırlanmış olur. Ama önce bir ses, bir davranış ister. Ya Başbakandan, ya Millî Eğitim Bakanlığından. Bizi yönetmiş olanların, çağ dışı düşünce davranışlarından çok yara almıştır. Memleketin kültür ve sanat hayatı.

Hükümetin, saldırganlar, kültür ve sanat düşmanlarını saf dışı bırakacak seslenişinin arkasından, memleketin bilim ve sanat çevreleriyle hemen temasa geçilerek, aydın - hükümet işbirliğine girişmek zorunludur artık. Şu bakandıkta, bu genel müdürlükte çöreklenmiş olan işbirlikçilerin ayıklanması da gerekli. Ancak bu yollarla, ileriye dönük, manevi kalkınmayı tamamlayıcı bir sanat ve kültür özgürlüğüne kavuşabiliriz. Bekliyoruz.

Recep BİLGİNER

En çok 10 kelime ile künye ● bir kitap ve 5 lira ● posta pulu gönderilir.

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

● DIL ÜZERİNE (Düşünceler - Düzeltmeler), Ömer Asım Aksoy, Ankara 1964, 2. baskı, 236 sayfa, 5 lira.

● TÜRKÇEDE SÖZLÜK YAPMA YOLLARI, Hikmet Dizdraoğlu., Ankara 1962, 25 sayfa, 1 lira.

● ÖMER SEYFETTİN, Hikmet Dizdaroğlu., Ankara 1964, 64 sayfa, 2 lira.

● HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR, Agâh Sırrı Levend., Ankara 1964, 150 sayfa, 3 lira.

● DİL DEVRİMİNDEN BU YANA DÜZYAZI ÖRNEKLERİ, Ankara 1964, 147 sayfa, 10 lira.

● ÖZ DİLİMİZ, Ali Püsküllüoğlu., Ankara 1966, 154 sayfa, 3 lira.

● YASA DİLİ SÖZLÜĞÜ, Ali Rıza Önder., Ankara 1966, 255 sayfa, 10 lira.

● DİL DEVRİMİ ÜZERİNE, Ankara 1967., 291 sayfa, 6 lira.

● DİLBİLGİSİ SORUNLARI, Ankara 1967., 227 sayfa, 5 lira.

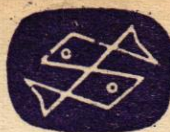
● ERDEMİN BAŞI DİL, Emin Özdemir., Ankara 1969., 96 sayfa, 3 lira.

● TÜRKİYE'DE DİL ÖZLEŞMESİ, A. Dilâçar., Ankara 1969., 37 sayfa, 1 lira.

● DÖŞEM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Cavit Sıdal., Ankara 1969., 98 sayfa, 3 lira.

● TÜRKÇE KADIN VE ERKEK ADLARI, Şemsettin Kutlu., Ankara 1969., 107 sayfa, 3 lira.

DOST YAYINLARI

ROMAN:

3. BABAMLA GEÇEN GÜNLER, Clarence Day 400
4. HASANGİLLER, Tarık Dursun K. 200
5. GORDİUM, Hikmet E. Bener 400
10. KİRALIK ODA, George Simenon 300
11. SANİK, Alexander Weisberg 300
12. POLİS MÜFETTİŞİ KADAVRA, George Simenon 300
13. ZENCİLER BİRBİRİNE BENZEMEZ, Attilâ İlhan 400
14. AYAŞLI İLE KİRACILARI, Esendal 400
15. BELÂLI YER, Erskine Caldwell (Ciltli) 800
16. NE EKERSEN, Mehmet Seyda 400
17. DÜNYA EVİ, Orhan Kemal 800
18. KIZGIN TOPRAK, Jeorge Amado 600
19. DURU GÖL, İlhan Tarus 500
20. KORSAN ÇIKMAZI, Nezihe Meriç (Türk Dil Kurumu ödülü - 1962) 500
21. VAPUR DÜDÜKLERİ, Ayhan Hünalp 300
22. ÖLÜMLE SAKLAMBAÇ, Georges Simenon 400
23. ORMANDAKİ DELİ, Georges Simenon 400
24. SEVDALI BULUT, Nâzım Hikmet (Masallar) 400

HİKÂYE:

1. TEMİZ SEVGİLER, Esendal 1000
5. TEPEDEKİ EV, Umran Nazif 200
6. ŞU BABAMIN İŞLERİ, Carlos Bulosan 200
7. KARDEŞ PAYI, Orhan Kemal 200
8. TOPAL KOŞMA, Nezihe Meriç 200
9. SİHAMBA (Zenci Hikâye ve şiirinden seçme), Suat Taşer 100
10. YAŞAMASIZ, Vüs'at O. Bener 400
11. BOZBULANIK, Nezihe Meriç (2. baskı) 400
12. PERŞEMBE YAĞMURLARI, Hazırlayan: Salim Şengil 100
13. HALLAÇ, Leylâ Erbil 250
14. MENEKŞELİ BİLİNÇ, Nezihe Meriç 300
15. SEVGİSİZLER, Nurşen Karas 400
16. TANTE ROSA, Sevgi Sabuncu 500

ŞİİRLER

1. AŞK ELÇİSİ, (Başlangıçtan Günümüze Kadar) (Antoloji) 1000
3. DÜNYA GÜZEL OLMALI, Mehmed Kemal 100
4. SİSLER BULVARI, Attilâ İlhan (2. Baskı) 200
5. HARAÇMEZAT, Suat Taşer 100
6. ANZELHA, Halim Yağcıoğlu 100
7. YANIK SARI, Ahmet Köksal 100
8. GÜMBÜŞCÜBAŞI, Ercümend Uçarı 100
9. YAĞMUR KAÇAĞI, Attilâ İlhan 200
10. KÖROĞLU, İlhan Berk 200
11. HACIVATIN KARISI, Salâh Birsel 200
12. DAĞDA ATEŞ YAKANLAR, O. F. Toprak 200
14. HER BOYDAN (Dünya şiirinden seçmeler), Can Yücel 400
15. İKİ DAL, Celâl Vardar 100
16. MANİLERİMİZDEN Dr. İlhan Başgöz 200
17. DUVAR, Attilâ İlhan (2. baskı) 300
18. HOROZDAN KORKAN OĞLAN, Metin Eloğlu 200
19. MISIRKALYONİĞNE, İlhan Berk 250
20. RÜZGÂRLI SU, Selâhattin Batu 250
21. GÖZÜNÜ SEVDİĞİM, Oğuz Tansel 250
22. TÜTÜNLER ISLAK, Turgut Uyar (Yeditepe ödülü - 1963) 300
23. KİM KİME, Nâzan Güntürkün 250
24. TÜRKİYEM, Turgut Uyar 300
25. GÖLGELERİ KULLANMAK, Ahmet Oktay 250
26. KİŞİ, Cengiz Bektaş (özel baskı) 500
27. GENÇ ÖLMEK, Ergin Günçe 250
30. ŞEYH BEDREDDİN DESTANI, Nâzım Hikmet 400
31. DR. KALİGARİ'NİN DÖNÜŞÜ, Ahmet Oktay 300
32. GÜNEŞ KAVGASI, Tahsin SARAÇ 500
33. AKDENİZ, Cengiz Bektaş 500

NÂZIM HİKMET DİZİSİ:

1. BÜTÜN ESERLERİ, I. cilt, I. kitap 1000

TİYATRO:

4. BİR DÜNYA Kİ, Suat Taşer 100
5. VATANSEVERLER, Sidney Kigsley 200
7. DELİ DUMRUL, Suat Taşer (Destan) 300
8. IHLAMUR AĞACI, Vüs'at O Bener 250
9. YARIN CUMARTESİ, Güner Sümer 300
10. MODERN TİYATRO AKIMLARI, Özdemir Nutku 1000
11. KAFKAS TEBEŞİR DAİRESİ, Bertolt Brecht 300
12. FERHAT İLE ŞİRİN, Nâzım Hikmet 400
13. ENAYİ, Nâzım Hikmet 400
14. İNEK, Nâzım Hikmet 400
15. KAFATASI, Nâzım Hikmet 400
16. UNUTULAN ADAM, Nâzım Hikmet 400
17. BİR ÖLÜ EVİ, Nâzım Hikmet 400
18. KOCAMANOF, Stefan L. Kostov 400
19. KIL PAYI, Edward Albee 500

GEZİ:

1. MOSKOVA MEKTUPLARI, Lydia Kirk 100
2. ABBAS YOLCU, Attilâ İlhan 400
3. HA BU DİYAR, Fikret Otyam 200
4. GİDE GİDE, Fikret Otyam 250
5. UY BA BO, Fikret Otyam 300
6. BİR AVUÇ TOPRAK İÇİN, İbrahim Kuyumcu 300
7. YEŞİL KENT, Mustafa Şanlı 400

DENEME - FIKRA:

1. SÖZ ARASINDA, Ataç 100
2. DEVEKUŞUNA MEKTUPLAR, Haldun Taner 300
3. ECCE HOMO, Frierich Nietzsche 750

EĞİTİM:

1. T. C. MİLLÎ EĞİTİM VE ATATÜRK, Prof. Dr. İ. Başgöz - H. E. Wilson 1000

BİYOGRAFİ:

1. LYNDON B. JOHNSON ve A. B. D. CUMHURBAŞKANLIĞI, Prof Dr. Akdes Nimet Kurat 500

BALE:

1. GÖNLÜ YÜCE TÜRK, Metin And 500

MİMARLIK:

1. İNSANA DÖNÜŞ - FL. WRIGHT, Şevki Vanlı 1000
2. MİMARLIKTA ELEŞTİRİ, Cengiz Bektaş (Türk Dil Kurumu ödülü - 1968) 500

RESİM:

1. FRANSIZ RESMİNDE İZLENİMCİLİK, Salâh Birsel 1000

ÇOCUK KİTAPLARI MASALLAR DİZİSİ:

1. ALTI KARDEŞLER, Oğuz Tansel 100
2. CİMRİ İLE CÖMERT, İlhan Dumanoğlu 100
3. TALİH KUŞU, Tezel Amca 100
4. KAHKAHA SULTAN, Mümtaz Zeki Taşkın 100
5. ÖKSÜZOĞLAN, İlhan Dumanoğlu 100
6. NALINCI PADİŞAH, İlhan Dumanoğlu 100
7. ALTIN TOP, İlhan Dumanoğlu 100

ÇOCUK KİTAPLARI BİLGİ - HİKÂYE DİZİSİ:

1. KÜÇÜK İSPANYOL KIZI MARİA 125
2. ARAP APDÜL KARDEŞ 125
3. ÇİNG LİNG İLE TİNG LİNG 125
4. MEKSİKALI KARDEŞLER 125